

עמי וארצי במנהרת הזמן

מדריך למורה לשער ד:

המדינה וסמליה

פרק א': הסמלים שלנו

יחידה 1: סמל המדינה

עמ' 148-154 בספר הלימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- להבין מה משמעותו של סמל.
- להכיר כמה הצעות שהוצעו לסמל מדינת ישראל.
- לעיין עיון מעמיק בסמל מדינת ישראל ובמשמעותו.

משך לימוד היחידה: כשני שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: משמעותו של סמל פתיחה לנושא
- חלק 2: מחפשים סמל למדינת ישראל גלגולו של סמל המדינה
- חלק 3: סמל המדינה הנבחר הצגת הסמל הנבחר ועמידה על פרטיו

1. משמעותו של סמל (עמ' 148-149)

פתיחה לנושא

קראו עם התלמידים את סיפור המסגרת ואת ההגדרה המילונית של המושג 'סמל' (עמ' 148), ואחר כך בדקו כיצד מתבטאת ההגדרה המילונית בסמל של קבוצת הכדורגל של מנצ'סטר יונייטד. מייקל מדבר בהתלהבות על הסמל של הקבוצה האהובה עליו, ייתכן שגם תלמידים בכיתה אוהדים קבוצת ספורט מסוימת, אוהבים להקה מוזיקלית וכדומה. אפשר להזמין את התלמידים לספר עליהן ולנסות להסביר את הסמלים שלהן.

במשימה א' (עמ' 149) בקשו מהתלמידים לפרט, ככל האפשר, מה רואים בסמל: צורות, ציורים, צבעים. חשוב להדגיש שלכל פרט בסמל יש חשיבות ומשמעות. כדאי לערוך סיכום במליאה כדי לשמוע את השערות התלמידים וכדי לדון בשאלה: מהם הערכים והמסרים שסמל בית הספר או סמל היישוב מייצג, והאם ערכים אלו אכן באים לביטוי בשגרת בית הספר או היישוב?

במשימה ב' (עמ' 149 למטה) עוזרת לסכם את הידע שהתלמידים רכשו עד כה על תפקידו של הסמל (העברת מסר או רעיון), ולחשוף את היתרון שבהעברת מסר באמצעים ויזואליים: המסר מרוכז ותמציתי, קל להבנה ולהפנמה (במיוחד למי שהתפיסה הוויזואלית שלו מפותחת). **הדיון בחברותא** שבהמשך המשימה עוסק בתפקידו של סמל הקבוצה כלפי פנים וכלפי חוץ. כלפי פנים יש לסמל תפקיד מאחד ומלכד, כלפי חוץ הסמל הוא אמצעי זיהוי ומגדיר זהות. השאלה מבקשת מהתלמידים לבחור באחד התפקידים, אך ברור שהסמל משמש בשני התפקידים גם יחד. כדאי לדון בסמל מסוים שהילדים מכירים – כמו סמל של חברה מוכרת – כך הדיון יהיה מבוסס יותר.

פעילות העשרה: אפשר להרחיב את הדיון בנושא בעזרת דף העבודה המצורף למדריך למורה בסוף יחידה זו.

יחידה 1: סמל המדינה

2. מחפשים סמל למדינת ישראל (עמ' 150-154)

גלגולו של סמל המדינה

קראו יחד את סיפור המסגרת, את המידע מן המחשב (לאחר קריאת הכותרת כדאי לשאול את התלמידים, מה קרה בתל אביב ב-1948 ולהזכיר את הקמת המדינה שהתרחשה בשנה זו) ואת דברי דוד רמז (לאורך עמ' 150). ודאו שהתלמידים הבינו את המושג המטאפורי "אור לגויים". **משימה ג'** (עמ' 151) מסייעת לתלמידים להיכנס לשיקולי הוועדה, ולהבין טוב יותר מדוע נבחרה המנורה דווקא לעמוד במרכז סמל המדינה. דוד רמז הזכיר בדבריו את סמל האריה, אך לא פירט את משמעותו, ולכן התלמידים מתבקשים לשער אילו טיעונים הוצגו. טיעונים אפשריים: האריה מסמל את שבט יהודה, ובכך גם את העם היהודי; האריה מסמל כוח, ובכך הוא מסמל את כוח עמידותו של העם היהודי ועוד. את השאלה הרביעית מומלץ לסכם במליאה.

המשיכו בקריאה עד **משימה ד'** (עמ' 152). חשוב להדגיש בפני התלמידים שההזמנה בעמ' 151 היא מקור אמתי (העיצוב אינו מקורי אך הטקסט אמיתי!) ואכן, אזרחי המדינה נקראו להיות שותפים בעיצוב סמל המדינה. בשאלה 2 מצופה מהילדים שישתמשו בתובנה שרכשו בדיון בחברותא במשימה ג': תפקיד הסמל כלפי פנים וכלפי חוץ – במיוחד במדינה שזה עתה קמה.

ממשיכים בקריאה. בעמודים 152-153 מוצגות כמה מההצעות לסמל שנשלחו לוועדה, ולצד חלק מהן הסברים. **משימה ה'** (עמ' 154) מזמינה את התלמידים להבין את המסרים והערכים שעמדו מאחורי ההצעות השונות. לסיים חלק זה קראו את דברי המחשב המציינים שתהליך הבחירה היה ארוך, ורק לאחר כמה חודשים התקבלה ההחלטה על סמל המדינה.

3. סמל המדינה הנבחר (עמ' 154)

הצגת הסמל הנבחר ועמידה על פרטיו

משימה ו' (במרכז עמ' 154) מרכזת את הידע המוקדם שיש לתלמידים על סמל המדינה, ומבססת את הכרת מרכיביו.

אפשר להנחות את התלמידים ל**פעילויות יצירה** מגוונות הקשורות בסמל: יצירת קולאז' צבעוני של המנורה – אפשר ליצור קולאז' אחד גדול שכל תלמידי הכיתה ישתתפו בו.

אפשר ליצור פסיפס מאבנים צבעוניות, או ליצור תבליט של הסמל בחמר, בעיסת נייר וכדומה.

לסיים אפשר לקרוא עם התלמידים את סיפור המסגרת (עמ' 154 למטה). כדאי להתחיל בדיון קצר לקראת היחידה הבאה: האם הם יודעים מה מסמלים חלקי הסמל?

לקריאה נוספת

- אלכסנדר מישורי, **מנורה וענפי זית: קורות עיצובו של סמל מדינת ישראל**, קתדרה 46, דצמבר 1987, עמ' 169-187

סמלים ורעיונות

מאחורי כל סמל עומד רעיון.

- חפשו סביבכם, או במרשתת (אינטרנט) כל מיני סמלים: של חברות מסחריות, של אגודות ספורט, של מדינות ויישובים וכדומה.
- בחרו שישה סמלים ושרטטו או הדביקו אותם במקומות המתאימים. על כל אחד מסמלים כתבו מה הקשר בין הפרטים הנראים בסמל (צורות, צבעים וכו') לבין התכנים שהם אמורים לבטא.

2

1

4

3

6

5

פרק א': הסמלים שלנו

יחידה 2: רכיבי הסמל ומשמעותם

עמ' 155-160 בספר הלימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- להכיר את הרכיב המרכזי של סמל המדינה: המנורה. לעמוד על תפקיד המנורה בבית המקדש ועל הופעתה במגוון צורות בפסיפסים ובתבליטים.
- להכיר את המקור התנ"כי המתאר מנורת הזהב וענפי זית.

משך לימוד היחידה: שני שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: המנורה מראה המנורה בבית המקדש ותפקידה.
- חלק 2: המנורה לאורך הדורות דגמים של מנורות.
- חלק 3: המנורה שבסמל המדינה דגם המנורה שנבחר לסמל המדינה.
- חלק 4: ענפי זית המקור לשילוב בין המנורה לענפי הזית.

1. המנורה (עמ' 155-156)

מראה המנורה בבית המקדש ותפקידה

קראו את סיפור המסגרת ואת המידע בתיבה הירוקה (עמ' 155).

מידע למורה:

במקדש היו שלושה חלקים עיקריים: האולם, ההיכל והדביר (קודש הקודשים).

האולם היה מעין אולם כניסה למקדש, בהיכל נערכו עבודות הפולחן הרגילות, והדביר היה המקום הקדוש ביותר במקדש, שאליו נכנס רק הכהן הגדול רק פעם בשנה – ביום הכיפורים.

במשימה א' (עמ' 156) יכירו התלמידים את המקור המקראי המתאר את מנורת המקדש (מופיע בתיבה התכולה בראש עמ' 156). בעזרת פירושי המילים יוכלו התלמידים ללמוד שלוש עובדות הקשורות למנורה: החומר שממנו הייתה עשויה – גוש זהב אחד; עיצוב הקנים והקישוטים שעליהם – כפתורים (כדורים) ופרחים; מספר הקנים – שלושה מכל צד. את השאלה השנייה כדאי לסכם במליאה, מפני שהיא מדגישה את אחד הרעיונות החשובים של התנועה הציונית – אנחנו חוזרים לארץ, אנחנו חוזרים למקום שבו עם ישראל חי, פעל ויצר בעבר. המנורה מסמלת את בית המקדש ואת הקשר לעבר היהודי של ארץ ישראל.

2. המנורה לאורך הדורות (עמ' 156-157)

דגמים של מנורות

התבוננו יחד בתמונות (עמ' 156-157), ראו היכן מופיעות המנורות ומלאו את **משימה ב'**. כדאי להדגיש בפני התלמידים את מגוון המופעים של המנורה ואת הנוכחות שלה בחיי העם: בבתי כנסת, בבתי פרטיים, על קברים ומטבעות, ומכאן הנוכחות הרבה שלה בחיי העם.

3. המנורה שבסמל המדינה (עמ' 158)

דגם המנורה שנבחר לסמל המדינה

קראו יחד את סיפור המסגרת בראש עמ' 158. לאחר הקריאה חשוב לחדד את השאלה שבדברי ענבר. שאלתה נובעת ממגוון המנורות שראתה בסעיף הקודם. מכאן המשיכו לקטע המידע מן המחשב.

את **משימה ג'** כדאי למלא בשלב ראשון בקבוצות, ואחר כך לקיים דיון במליאה על המשמעות הסמלית של בחירת המנורה משער טיטוס: מנורה זו מסמלת את חזרתו של העם היהודי לארצו. כמו העם, גם המנורה 'הוגלתה' ושהתה זמן רב מחוץ לארץ, ועכשיו, באמצעות היותה חלק מסמל מדינת ישראל, היא 'חוזרת' (באופן סימבולי) לארץ. לצורך הדיון, כדאי להביא את שירו של ש' סקולסקי **שיר לסמל** (כאן מובאים הבית הראשון, הרביעי והחמישי), ולדון עם התלמידים בגלגולי המנורה המוצגים בו:

מועמת, שחוקה ומוחלדת

על שער ברומא חכית, הנה שוב את גאה מתנוססת,

אלפיים שנה כה בודדת, שוב בירושלים העיר,

דעכת, המנורה, לא כבית. את לבב שליחי עם שבכנסת

שלהבת קודשך שוב תאיר. שלהבת קודשך שוב תאיר.

הנה שוב נוצצה מצוחצחת

היית סמל קודש לעם –

גלי אור, מנורת הזורחת,

העוני עונית בו כבר תם!

4. ענפי הזית (עמ' 158-160)

המקור לשילוב בין המנורה לענפי הזית

קראו יחד את סיפור המסגרת הקצר, ולאחריו את קטע המידע בתיבה הירוקה (עמ' 158 למטה) ואת הפסוקים מספר זכריה (בראש עמ' 159). לפני שהתלמידים עוברים למשימה שאחר כך כדאי להבהיר כמה מושגים ולסדר אותם על ציר זמן.

למורה: **בניית בית המקדש הראשון** – יש כמה מסורות, אך, ככל הנראה, הוא הוקם ב-832 לפסה"נ (לפני כ-2,800 שנה). **חורבן בית המקדש הראשון** – בשנת 586 לפסה"נ (לפני יותר מ-2,500 שנה), אז גם החלה **גלות בבל**. כחמישים שנה אחר כך שבו הגולים מבבל – **שיבת ציון** (בשנת 538 לפסה"נ) והתחילו לבנות את **בית המקדש השני**. לקראת סוף הבנייה (518-520) חי ופעל הנביא זכריה.

משימה ד' (עמ' 159) מסייעת לתלמידים להבין טוב יותר את הרכיבים בסמל המדינה: התלמידים יחשפו למקור של ענפי הזית שבסמל ויבינו שהפריטים בסמל המדינה קשורים, בין השאר, לתקופה שבה שב העם לארץ ישראל מהגלות והתחיל לבנות את עצמאותו וגם את בית המקדש (השני). הבחירה בסמלים מתקופה זו (שיבת ציון) מעידה על הקשר לעבר ולהיסטוריה של עם ישראל בארץ ישראל ועל השאיפה לחדש את עצמאותנו בה. המשיכו לקרוא יחד את קטע המידע מן המחשב בתיבה הירוקה ואת המקור המקראי (שניהם בתחתית עמ' 159). בעזרת השאלות שב**משימה ה'** (בראש עמ' 160) אפשר לפתח דיון במליאה.

קראו את סיפור המסגרת בחלקו העליון של עמ' 160. **משימה ו'** עוזרת לתלמידים לארגן את הידע שצברו על סמל המדינה. בעזרת העבודה המשותפת הם נדרשים להעלות טיעונים שישכנעו את ועדת הסמל והדגל לקבל את הצעתם. הצגת הטענות במליאה יכולה להיעשות בסימולציה שתשחזר את עבודת הוועדה. בשאלה השנייה מתבקשים התלמידים לנקוט עמדה כלפי הסמל ולהעריך אותו על פי סולם הערכים שלהם. עמדתם תבוא לידי ביטוי בשינוי הסמל שעיצבו במשימה המופיעה בעמוד 154 או באימוצו. המשיכו בקריאה משותפת של סיפור המסגרת ועברו ל**משימה המסכמת** (עמ' 160 למטה).

הרחבה: אפשר להפנות את התלמידים לאתרים במרשתת העוסקים בסמל המדינה: למשל, אתרים של מט"ח:

- [סמל המדינה](#) – הספרייה של מט"ח
- [סמל ודגל המדינה](#) – מידע ופעילויות

פרק א': הסמלים שלנו

יחידה 3: דגל ישראל

עמ' 161-167

מטרות יחידת הלימוד:

- להכיר את הצעתו של הרצל לדגל המדינה ואת השיקולים שעמדו מאחוריה.
- להכיר את דגל מדינת ישראל ואת מרכיביו: פסי הטלית וסמל המגן דוד.
- לעמוד על משמעותו של הדגל, שימושו והרגשות שהוא מעורר.
- להכיר את חוק הדגל והסמל.

זמן משוער ללימוד הנושא: שניים-שלושה שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: **מחפשים דגל** מרכיבי הדגל ומשמעותם והצעה נוספת לדגל.
חלק 2: **כל הארץ דגלים-דגלים** הדגל, שימושו ומשמעותו.

פתיחה – פעילות בחירה

לפני תחילת לימוד היחידה אפשר לשאול את התלמידים אילו דגלים של מדינות הם מכירים. אפשר לבקש מהם לצייר את הדגלים שהם מכירים במחברת. לאחר מכן, שאלו אותם אם אתם מכירים מהו "הסיפור" מאחורי דגל כלשהו, כלומר, מדוע נבחרו הצבעים, הצורות ושאר הרכיבים. מטרת הפעילות היא להעביר את הרעיון שלמרכיבי דגל יש משמעות ולעורר את הסקרנות ללימוד מהי משמעותם של רכיבי הדגל של מדינת ישראל. אפשר להטיל על התלמידים משימת חקר לשיעורי בית – עוד לפני לימוד הנושא, לבקש מכל זוג תלמידים לחקור דגל של ארץ אחרת ולהכין סיכום קצר. אפשר להפנות את התלמידים ל**סרטון** המציג את דגלי המדינות החברות באו"ם.

1. מחפשים דגל (עמ' 161-163)

מרכיבי הדגל ומשמעותם והצעה נוספת לדגל

קראו את סיפור המסגרת, את המידע מן המחשב ואת הציטוט מדברי הרצל (בעמ' 161). התבוננו בדגל שהציע הרצל ובדקו אם הוא תואם את התיאור שבספר. **במשימה א'** (עמ' 162) התלמידים נדרשים לעמוד על הרעיונות העומדים מאחורי עיצוב הדגל. שבעת הכוכבים מסמלים שבע שעות עבודה ביום. הגבלת שעות העבודה הייתה ערך חברתי חשוב בעיני הרצל: הפועלים בארץ ישראל יזכו לתנאי עבודה הוגנים, ולא יהיו מנוצלים על ידי מעבידיהם. כך, חשב הרצל, יהיה אפשר לבנות בארץ בישראל חברה צודקת יותר. **בדיון בחברותא** שבהמשך משימה זו יכולים התלמידים להגיע למסקנה שעצם בחירתו של הרצל בפרטים האלה מדגישה את החשיבות שהעניק לערכי השוויון והעבודה העברית. השאלה השנייה מזמינה את התלמידים לחשוב אילו ערכים חשובים להם הם היו רוצים להציג על דגל המדינה.

קראו יחד את הציטוט מדבריו של ד' וולפסון ואת המידע מהמחשב (עמ' 162). כדאי מאוד להביא לכיתה טלית בתוך תיק טלית ולהראותם לתלמידים. אחר כך אפשר לדון בשאלה: למה התכוון וולפסון כשאמר: "עלינו להוציא את דגלנו המקופל מתיקו, והיה לנו לנס ולגאון, לעיני כל ישראל ולעיני כל והעמים"? דבריו משקפים את המהפך בחיי היהודים: בארץ ישראל הם יוכלו להפגין את זהותם היהודית בלי כל חשש.

התבוננו בתמונות שבהן מופיע מגן דוד וקראו יחד את המידע מן המחשב (בראש עמ' 163). **משימה ב'** עוזרת לתלמידים להתעמק במרכיבי הדגל ובמשמעותם. מכיוון שהנימוקים להוספת המגן דוד לדגל אינם מופיעים בדברי וולפסון, התלמידים מתבקשים לשער אותם. **משימה ג'** עוזרת לתלמידים לארגן את הידע שצברו על דגל המדינה.

2. כל הארץ דגלים-דגלים (עמ' 164-167)

הדגל שימושו ומשמעותו

התבוננו יחד בתצלומים שמציג המחשב (עמ' 164) וקראו את ההסברים המופיעים לצדם. כדאי לקיים דיון בשאלות: מתי מניפים את הדגל? מה מייצג הדגל באירוע שהוא מונף בו? מה הוא תורם לאנשים שבאירוע? מה הוא גורם להם להרגיש?

משימה ד' (עמ' 165) מיועדת לעבודה עצמית. אפשר להזמין תלמידים המעוניינים בכך לשתף את הכיתה בתשובותיהם.

המשיכו לסיפור דגל הדיו וקראו עם התלמידים את קטעי המידע מן המחשב, את דברי האלוף אדן ואת סיפור המסגרת (בתיבה הירוקה ובתיבות הבז' בעמ' 165-166). את **משימה ה'** (עמ' 166 למטה) כדאי למלא בקבוצות ולדון בה במליאה.

קראו יחד את המידע מן המחשב על חוק הדגל ואת החוק עצמו, בראש עמ' 167. שני הטקסטים האלה יהיו בסיס ל**דיון בחברותא שבמשימה ו'**, שבו יצטרכו התלמידים לבחון את עמדתם כלפי הדגל ולחשוב כיצד, לדעתם, יש לנהוג בו.

דבריו של מישאל חשין ו**משימה ז'** (בחלקו השני של עמ' 167) מסכמים את הנלמד על הדגל ביחידה זו, לכן כדאי לקרוא יחד את דבריו ולקיים דיון במליאה על פי השאלות שבמשימה.

העשרה: אפשר להקרין את **הסרטון** על זכירתו של הגולש גל פרידמן במדליית זהב באולימפיאדת אתונה בשנת 2004. בחלק האחרון בסרטון נראה טקס קבלת המדליה. פרידמן עטוף בדגל ישראל שר עם הצופים הישראלים את התקווה.

בעקבות הסרטון אפשר לשאול את התלמידים כיצד הרגישו בעת הצפייה בסרטון. האם מראה הדגל ושמיעת ההמנון משפיעים על החוויה? במה הייתה החוויה שונה אם פרידמן היה עולה לפודיום בלי הדגל ובלי שירת ההמנון? בין היתר, נצפה לשמוע שהמרכיבים האלה מוסיפים להישג האישי של הספורטאי את הממד הלאומי (ניצחון אישי וניצחון לאומי) ומגבירים את העוצמת החוויה. אפשר להבחין בכך גם בשינוי בפניו של פרידמן ברגע שהוא שומע את התווים הראשונים של ההמנון.

פרק א': הסמלים שלנו יחידה 4: המנון המדינה

עמ' 168-171 בספר הלימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- להכיר את המנון המדינה ואת דרך היווצרותו.
- להכיר את מעמדו של ההמנון ואת היותו סמל.

משך לימוד היחידה: שני שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: גלגוליו של המנון פתיחה לנושא.
- חלק 2: כבודו של סמל בין שימוש מכבד לשימוש שאינו מכבד.

1. גלגוליו של המנון (עמ' 168-171)

פתיחה לנושא

קראו את סיפור המסגרת עד המילים "תלוי לכבוד מה משמיעים אותה", והשמיעו לתלמידים את 'התקווה'. כדאי להשמיע כמה ביצועים. לפניכם כמה קישורים אפשריים:

- עיבוד 'קלאסי'
- עיבוד 'רוקיסטי'

שאלו את התלמידים: איזה ביצוע מרגש יותר? איזה ביצוע מתאים יותר, לדעתם, ומדוע? חשוב להזכיר לתלמידים את מושג 'מזרח' ומשמעותו (למדנו את המושג ביחידה על המנהגים לזכר ירושלים, עמ' 127). **משימה א'** (עמ' 168) מיועדת לעבודה אישית-רגשית. תלמידים שירצו, יוכלו לשתף את הכיתה.

ממשיכים לסיפור המסגרת ולמילות 'התקווה' (עמ' 168 למטה). חשוב שהמורה תקרא את מילות ההמנון קריאה רהוטה, מדויקת ורציפה (בלי פירושי מילים). בקריאה שנייה יש להתעכב על המילים הקשות ולפרשן. ממשיכים ל'כדאי לדעת', כאן אפשר לשאול את התלמידים אם הם מכירים המנונים של ארצות אחרות.

משימה ב' (עמ' 169) עוזרת לתלמידים להבין הבנה עמוקה יותר את משמעות מילות ההמנון: המילה 'תקווה' יכולה לייצג את הרצון לשוב לארץ, את הרצון להיות חופשיים ועצמאיים בארץ ואת הרצון לחיות חיים יהודיים בארץ.

האמירה שהתקווה היא בת אלפיים שנה מציינת שלפני כאלפיים שנה חרב בית המקדש השני והיהודים גלו מהארץ.

שינוי הנוסח המופיע בשאלה 3 מדגיש כמה עניינים:

א. חזרת היהודים לארץ ישראל היא לכל הארץ ולא רק לירושלים ("העיר בה דויד חנה").

ב. החזרה לארץ היא כדי להיות כאן עם חופשי, עם עצמאי שאינו נשלט בידי אחרים. הנוסח החדש עוסק גם בעתיד, לא רק בעבר.

מילות התקווה מזכירות הן את היחיד ("נפש יהודי"), הן את העם היהודי ("תקוותינו"), "להיות עם חופשי", ואפשר לראות בכך ביטוי לרעיון שהמדינה חשובה לכל פרט ופרט וגם לעם כולו.

קראו את סיפור המסגרת (באמצע עמ' 169) עד המילה 'הרי' וקיימו דיון במליאה על פי השאלה שב**משימה ג'**. אפשר לכוון את התלמידים לכך שהזכרת הגעגועים לארץ במשך אלפיים שנה מדגישה את הקשר הרציף של העם היהודי לארץ ישראל ולירושלים. לפני כאלפיים שנה חי עם ישראל בארץ ישראל, והפְּרָדה מהארץ – גם אם נמשכה שנים ארוכות – הייתה זמנית בלבד.

המשיכו לקרוא את סיפור המסגרת ואת קטע המידע מן המחשב (סוף עמ' 169, ועמ' 170). **במשימה ד'** (עמ' 170 למטה), בשאלה הראשונה התלמידים מתבקשים להביע עמדה על הלחן 'השואל' של ההמנון. לשאלה השנייה מגוון תשובות אפשריות. יש לשים דגש על הנימוק לכל תשובה. המשיכו לסיפור המסגרת בראש עמ' 171 ועברו ל**משימה ה'**. הדיון בחברותא מעורר את שאלת הרלוונטיות של ההמנון לימינו. דוגמאות לנימוקים **נגד שינוי**: ההמנון הוא סמל מוכר וידוע בארץ ובעולם ומזוהה עם מדינת ישראל. בסמלים לא נוגעים! יש לשמור על הכבוד שלהם ועל המסרים שהם מייצגים. 'התקווה' מעוררת רגשות אצל אנשים רבים ומזכירה להם אירועים לאומיים, וכל שינוי עלול לפגוע בחוויות האלה.

דוגמאות לנימוקים **בעד שינוי**: מילות 'התקווה' אינן מתאימות לימינו וכדאי לשנותן. למשל, אנחנו כבר 'עם חופשי'; אין בהמנון ייצוג לכל אזרחי המדינה, אין בו ביטוי לאתגרי המדינה היום ועוד. כמו כן, צריך לשנות את המנגינה למשהו ישראלי יותר.

2. כבודו של סמל (עמ' 171)

בין שימוש מכבד לשאינו מכבד

קראו יחד את שתי הדוגמאות בתיבה הירוקה בעמ' 171, ובקשו מכל תלמידים למלא את **משימה ו'** – כל תלמיד מתבקש לגבש את עמדתו האישית כלפי השימושים השונים בהמנון. אחר כך בקשו מהתלמידים לעבוד בקבוצה ולגבש עמדה קבוצתית בנושא. בשלב הבא ארגנו 'פאנל' שיורכב מנציגי הקבוצות שיציגו את עמדתם לפני כל הכיתה. לסיום אפשר לקרוא את הקטע 'התקווה האסורה' (בתיבת הבז' בעמ' 171 למטה)

פעילות העשרה: אפשר להקרין סרטון המציג [פרויקט מיוחד במינו](#) שהתקיים בשנת 2008 – 50,000 יהודים בשבעים מקומות בעולם שרו את התקווה לכבוד יום העצמאות החמישים של מדינת ישראל.

שאלות בעקבות הצפייה: מה הרגשתם בעת הצפייה בסרטון? מפיקי הסרטון ביקשו להראות מגוון רחב של יהודים. אילו 'סוגים' של יהודים הם הראו? מדוע, לדעתכם, הם ביקשו להציג מגוון רחב כזה, איזה מסר ביקשו להעביר

לקריאה נוספת

- ד"ר אֶסְתֵּרִית בלצן, **התקווה: עבר, הווה, עתיד**. מסע רב־תחומי בעקבות ההמנון הלאומי, משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, ירושלים התשס"ח.
- [ירון לונדון מראיין את ד"ר אסתרית בלצן על מקורות התקווה](#)

פרק ב': כבוד הנשיא! יחידה 1: נשיאים בישראל לאורך הדורות

עמ' 172-178 בספר הלימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- לדעת ש'נשיא' היה כינוי נפוץ למנהיג בעם ישראל בתקופת התנ"ך וגם מאוחר יותר, בתקופת בית המקדש השני ובתקופת המשנה.
- לדון בשאלה אם מנהיגים אמורים לקבל יחס מועדף או לא.

משך לימוד היחידה: שניים-שלושה שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: נשיאים בתנ"ך היכרות עם הנשיאים בתנ"ך, מעמדם ותפקידיהם.
- חלק 2: נשיא הסנהדרין היכרות עם הנשיאים בתקופת בית המקדש השני.
- חלק 3: פאר והדר למנהיגים – בעד ונגד
- חלק 4: יחס מיוחד למנהיגים ולמכובדים – בעד ונגד

קוראים עם התלמידים את סיפור המסגרת הפותח (עמ' 172). אפשר לשאול את התלמידים מה ההבדל בין נשיא לראש ממשלה. בשלב זה, אפשר להשאיר את הדין פתוח, בלי תשובה סופית.

1. נשיאים בתנ"ך (עמ' 172-175)

היכרות עם הנשיאים בתנ"ך, מעמדם ותפקידיהם

קראו עם התלמידים את סיפור המסגרת ואת קטע המחשב בחלקו התחתון של עמ' 172, ולאחר מכן מלאו עמם במליאה את **משימה א'** (עמ' 173). המילה החוזרת בהגדרה היא המילה 'ראש', המבטאת את חשיבותו של הנשיא ואת היותו המנהיג, האדם החשוב והמרכזי בקבוצה. 'נישא' הוא פועל הקשור בגובה. מכאן שהתואר 'נשיא' מבטא את גובהו של בעל המשרה, לא את גובהו הגופני, אלא את מעמדו ה'רם'. אחר כך אפשר להפנות את התלמידים למלא את **משימה ב'** (עמ' 173 למטה ובעמ' 174 למעלה) בזוגות או ביחידים. הקטעים מן המקרא מציגים אירועים בחיי עם ישראל במדבר, ומוזכרים בהם כמה מתפקידי הנשיאים. שני הקטעים הראשונים, 1 ו-2, מציגים דוגמאות לכך שכל נשיא מייצג את שבטו במעמדים מסויימים:

- 1 – ייצוג השבט במעמד חלוקת הארץ.
- 2 – ייצוג השבט בהקרכת קורבנות בשם השבט, בחנוכת המשכן.

הקטע השלישי מציג תפקיד אחר של הנשיאים:

- 3 – פקידת (ספירת) בני ישראל

שני תפקידים נוספים של הנשיאים מוזכרים בתיבה הירוקה בעמ' 174: הם הודיעו לעם מתי לצעוד ומתי לעצור במהלך הנדודים במדבר וניהלו את המלחמות שבדרך. את **משימה ג'** (עמ' 174) אפשר למלא במליאה. אפשר להזמין את התלמידים לעיין שוב במקורות, כדי להבין את משמעות התואר בתקופת התנ"ך. אפשר לראות שלנשיאים בתקופת נדודי עם ישראל במדבר היו מגוון תפקידים ותחומי אחריות, והם שהנהיגו את העם למעשה. שאלה 2 במשימה ג' פותחת פתח להשוואה בין תקופת המקרא לימינו. אפשר לבדוק אילו תפקידים שיזכירו התלמידים מקבילים לתפקידי הנשיא במקרא, ואילו לא.

מידע למורה: מלבד אהרון הכהן והנשיאים שהנהיגו את העם בתקופת המדבר, אפשר ללמוד מהמקרא שהיו גם בעלי תפקידים אחרים: שרי עשרות, שר מאות ושרי אלפים (שמות י"ח, כ"א) וזקנים (שמות כ"ד, א').

קוראים עם התלמידים את הפסוק בתחילת עמ' 175 ומפנים אותם ל**משימה ד'** (בזוגות או ביחידים). לאחר מכן כדאי לפתוח דיון בנושא.

תחת הכותרת **דונו בחברותא** נשאלים הילדים שאלה המובילה לדיון בסוגיה מדוע ראוי לכבד נשיא, וכיצד אפשר לעשות זאת. וגם: מדוע יש חשש שאנשים ירצו לקלל את הנשיא. ייתכן שדיון בשאלה זו יוביל להבנה שבדרך כלל למנהיג בעל כוח יש גם מתנגדים, והתנגדות לנשיא עלולה להוביל להתנהגות לא הולמת, לדוגמה, קללה.

2. נשיא הסנהדרין (עמ' 175-176)

היכרות עם הנשיאים בתקופת בית המקדש השני קוראים עם התלמידים את סיפור המסגרת ואת קטע המידע מהמחשב (עמ' 175 למטה ותחילת עמ' 176) ודנים במליאה בשאלה המופיעה ב**משימה ה'**. משימה זו מדגישה את הכישורים והתכונות שנדרשו מהנשיא כדי למלא את כל תפקידיו. אפשר לחשוב על כישורים ותכונות, כמו מנהיגות, אחריות, מחויבות ומסירות, יכולת לנהל משא ומתן וייצוגיות.

3. פאר והדר למנהיגים – בעד ונגד (עמ' 176-177)

קראו את סיפור המסגרת (אמצע עמ' 176) ודונו במליאה בשאלה שב**משימה ו'**. האמירות של מייקל וענבר מעלות את השאלה: האם אנו רוצים שנבחרו העם יהיו נבדלים מאתנו, או 'שילבשו חולצת טריקו' כמונו? מהם היתרונות ומהם החסרונות בהבחנה הבאה לידי ביטוי בלבוש או במשרד מפואר? האם אפשר להבחין בין המנהיגים לשאר העם בדרכים אחרות? במהלך הדיון אפשר לקרוא את קטע מהתוספתא (בתחילת עמ' 177, בתיבה הוורודה) ולדון ב**משימה ז'** שאחריו. מעניין לדון עם התלמידים בגינוי הכבוד הנהוגים היום: מה מטרותם? למה הם נחוצים? האם יש בהם חסרונות? אפשר להזמין את התלמידים לדמין את עצמם באירוע שבו הנשיא או ראש הממשלה נכנסים והקהל מתבקש לעמוד. לאיזו תחושה גורמת לדעתם העמידה? **הצעה לפעילות:** 'במת דיון' – שני תלמידים יציגו את הטענות "בעד" ו"נגד" גינוי הכבוד, ואחר כך תיערך הצבעה.

4. יחס מיוחד למנהיגים ולמכובדים – בעד ונגד (עמ' 177-178)

חלק זה נפתח בדיון בשתי הדעות שבמשנה באשר לגובה הפיצוי לאדם שנפגע. קוראים עם התלמידים את שני המקורות (בתיבות הוורודות שבתחתית עמ' 177) ודנים בשאלות שב**משימה ח'** (עמ' 178). רבי עקיבא טען שכולם ראויים לאותו כבוד, משום שהכול הם בני אברהם יצחק ויעקב, כלומר בנים לאותו העם. וגם עני, בזכות היותו צאצא של האבות, ראוי ליחס שווה לזה שמקבל בעל נכסים. שאלה 3 מקשרת את הדיון לתקופתנו ומעלה לדיון סיבות נוספות שבגללן ראוי לכבד אנשים – חכמה, ניסיון חיים, ידע רחב, תכונות וכישורים מסוימים וכד'. לסיכום השיחה יש לעסוק בשאלה שב**דונו בחברותא**. התשובה הסופית חשובה פחות מהדיון עצמו – האם יש משמעות, צדק והיגיון בכללי הנימוס המקובלים, או שמא הם 'רק' נורמות תרבותיות? אגב, בסוגיה זו פסק הרמב"ם שלא כדעת רבי עקיבא, כלומר, שהפיצוי קבוע (ויש הטוענים שיש הבחנה בין כמה סוגים של פגיעה, ויש סוגים שבהם הפיצוי אינו קבוע). בקטע האחרון מסיפור המסגרת (במרכז עמ' 178) הילדים מדגישים את משמעות הבחירה בתואר 'נשיא' הלקוח מן המקורות העתיקים. שאלה 1 ב**משימה ט'** (עמ' 178 למטה) מזמינה את התלמידים לראות בשימוש בתואר העתיק 'נשיא' חיבור לדורות הקודמים ויצירת רצף בין הדורות. מעניין לשאול את התלמידים באילו עוד אופנים אנו מתקשרים לעם ישראל העתיק, או ממשיכים אותו – בחיינו הפרטיים או בחיי העם. **בחינו הפרטיים** – בשמירה על מנהגים עתיקים, בלימוד התנ"ך, בשימוש בשמות מן העבר (משה, מרים, שרה וכדומה). **בחיי העם והמדינה** – בקשר בין מדינת ישראל המודרנית לעם ישראל העתיק, למשל, הבחירה בשם 'כנסת' לבית המחוקקים (כשם 'הכנסת הגדולה' – מוסד ההנהגה של עם ישראל לפני כ-2,500 שנה, שהיו בו, כפי הנראה, 120 חכמים, ולכן גם 'כנסת ישראל' שלנו 120 חברים); בבחירת סמל המדינה וכדומה.

פרק ב': כבוד הנשיא

יחידה 2: נשיא מדינת ישראל

עמ' 179-183 בספר הלימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- להכיר את תפקידי הנשיא במדינת ישראל ואת היותו מעין סמל.
- להבין שהנשיא אינו שייך למפלגה מסוימת ותפקידו הוא תפקיד ייצוגי בעיקרו – לייצג את המדינה כלפי פנים, מול האזרחים, וכלפי חוץ, כלפי מדינות העולם ומוסדות בינלאומיים.

משך לימוד היחידה: שניים-שלושה שיעורים

מבנה היחידה:

פתיחה: הכרת חלקים מחוק יסוד נשיא המדינה

חלק 1: **הנשיא והעם** היכרות עם כמה מתפקידי של הנשיא מול העם בישראל
חלק 2: **הנשיא מייצג אחדות** היכרות עם אחד מתפקידי הנשיא: לאחד את העם ולגשר על מחלוקות.

חלק 3: **החנינה** היכרות עם אחד מתפקידי הנשיא ומשמעותו: חנינת פושעים.

חלק 4: **הנשיא והעולם** היכרות עם תפקידיו של הנשיא כלפי חוץ.

לקראת היחידה הבאה

פתיחה (עמ' 179)

הכרת חלקים מחוק יסוד נשיא המדינה

קראו עם התלמידים את סיפור המסגרת, את המידע שסיפק המחשב, ולאחר מכן גם את הקטעים מחוק יסוד נשיא המדינה שבעמ' 179. אפשר לבקש מהתלמידים למלא את **משימה א'** (בתחתית העמוד) ביחידים או בקבוצות, ולדון בשתי השאלות בקבוצה.

השאלה הראשונה מתמקדת בהחלטה שהנשיא יגור בירושלים. נראה שיש כאן משמעות סמלית: ירושלים היא עיר הבירה ולכן הנשיא המייצג את המדינה צריך לגור בה. השאלה השנייה עוסקת במשך כהונתו של הנשיא. הגבלת משך הכהונה (לשבע שנים) ומספר הכהונות (לאחת) נותנת הזדמנות ליותר אנשים להיות נשיאים ומונעת מראש כהונה ארוכה מדי של מי שנמצא לא מתאים לתפקיד. כאן גם החיסרון שבהגבלה – אי אפשר להאריך את כהונתו של נשיא מוערך ואהוד.

מידע למורה: סיבה נוספת להגבלה: בעבר הייתה תקופת הכהונה של נשיא המדינה חמש שנים, והיה אפשר להיבחר ליותר מכהונה אחת (הנשיאים יצחק בן צבי, זלמן שז"ר, חיים הרצוג ועזר וייצמן כיהנו שתי תקופות כל אחד). ברוב המקרים, אם התמודד הנשיא לתקופת כהונה נוספת, לא הוצב מולו מועמד. בשנת 1998 השתנו הדברים. חבר הכנסת שאול עמור התמודד על התפקיד מול הנשיא המכהן עזר וייצמן. חברי כנסת רבים סברו שאין זה לכבודו של הנשיא לנהל 'מסע בחירות', ועל כן, עוד באותה שנה חוקק חוק שקבע שנשיא יכול לכהן רק תקופת כהונה אחת, אך האריך את משך הכהונה מחמש שנים לשבע שנים.

1. הנשיא והעם (עמ' 180)

היכרות עם כמה מתפקידי של הנשיא מול העם בישראל

שלחו את התלמידים למלא את **משימה ב'** (עמ' 180), ביחידים או בזוגות. התצלומים במשימה מייצגים כמה פנים של תפקידי הנשיא, והתלמידים מתבקשים לסכם את מסקנותיהם בטבלה. רוב תפקידי של הנשיא מבקשים להעביר מסרים של אחריות, פיוס, אחדות ותשומת לב, כלפי כל המגזרים והקבוצות במדינת ישראל. לאחר מכן, אפשר לבקש מהתלמידים להציג את ממצאיהם במליאה, ולסכם שמכיוון שהנשיא אינו מייצג מפלגה מסוימת אמורה להקל עליו ליצור קשר עם קבוצות ועם מגזרים מגוונים בארץ.

2. הנשיא מייצג אחדות (עמ' 181)

היכרות עם אחד מתפקידי הנשיא: לאחד את העם ולגשר על מחלוקות
קוראים עם התלמידים את סיפור המסגרת ואת דבריו של יצחק נבון (עמ' 181). דנים במליאה בשאלות שב**משימה ג'**. על פי יצחק נבון, תפקידו של הנשיא הוא לגשר על פערים ולאחות ניגודים באמצעות גילויי הבנה והזדהות עם כולם. מעניין להתמקד בשאלה 3. יצחק נבון מציע למצוא את המכנה המשותף לכל קבוצות האוכלוסייה (ההיסטוריה, התנ"ך וכד') ובה בעת להדגיש שחשוב לתת ביטוי ומקום למאפיינים הייחודיים של כל אחת מן הקבוצות (מורשת, מנהגים וכד'). כדאי לברר עם התלמידים אם הם מסכימים עם יעילותה של הדרך שמציע יצחק נבון לגישור, ואם יש להם רעיונות נוספים. שאלה 4 מאפשרת לתלמידים להבין את מורכבות תפקידו של הנשיא. הם מתבקשים לדמיין מצב שבו עליהם לייצג ילד בעל דעות אחרות ואורח חיים שונה משלהם, בדיוק כפי שהנשיא נדרש לייצג קבוצות ומגזרים מגוונים בחברה הישראלית, שלא עם כולם הוא מזדהה בעצמו. הקושי הוא, כמובן, הקושי 'לשים בצד' את הדעות ואת המחשבות האישיות ולהיכנס לנעליו של 'האחר', לבטא את דעותיו ואת רצונותיו, גם אם הם שונים מאוד מדעתנו האישית.

3. החנינה (עמ' 182)

היכרות עם אחד מתפקידי הנשיא ומשמעותו: חנינת פושעים
קראו עם התלמידים את סיפור המסגרת, את החוק, את ההגדרה שליידו ואת המשך סיפור המסגרת (עמ' 182 למעלה). בשלב זה מעניין לשאול את התלמידים מה דעתם על רעיון החנינה בכלל – האם צודק לשחרר פושעים לפני שסיימו לרצות את עונשם? המשיכו וקראו את קטע התפילה. אפשר להעלות שוב את אותה השאלה, ולהציג בעיקר למי שהביעו התנגדות לחנינה: האם הם עצמם רוצים שתהיה להם הזדמנות ל'חנינה' אם הם טועים או נוהגים שלא כראוי?
לאחר מכן מפנים את התלמידים לעבודה אישית על השאלות ב**משימה ד'** (עמ' 182), ולסיום לעבודה בזוגות במשימה **דונו בחברותא**. הענקת חנינה היא סמכות שיש בה אחריות רבה – הנשיא קובע את גורלו של מי שהורשה בדין ונענש ומשפיע גם על חייהם של נפגעי העברה. לכן על הנשיא להביא בחשבון מגוון רחב של שיקולים ונתונים. הנשיא ועוזריו בודקים את התיק המלווה את הבקשה של האדם לחנינה: איזו עברה עבר מבקש החנינה? באיזה גיל? מהי חומרת העברה? מה היה העונש? אם היה עונש מאסר, איך התנהג המבקש בבית הסוהר? מהם הנימוקים לבקשת החנינה? האם יש במקרה זה נפגעי עברה, ואיך החנינה יכולה להשפיע עליהם?
בבקשות החנינה מביעים הפונים חרטה על העברה שעברו, ומצהירים שהשתנו וחזרו לדרך הישר. אם הפונה היה צעיר בעת שעבר את העברה, הוא ידגיש שזאת הייתה 'טעות נעורים', ועתה התבגר והבין עד כמה היה מעשהו חמור. אם הייתה זו עברה ראשונה, יציין המבקש גם את העובדה הזאת. הנשיא נדרש לבחון את ההצטרות האלה ולהחליט אם הן נכונות, ואם החרטה היא חרטה כנה ואמתית.
נימוקים נוספים לבקשת חנינה יכולים להיות זקנה, מחלה או מחלה של קרוב משפחה. יש גם מי שמבקשים שרישום העברה יימחק מהתיק האישי שלהם, בעיקר משום שרישום העברה עלול להקשות עליהם לחזור לחיים רגילים (למשל, מעסיקים רבים חוששים לתת עבודה לאדם שעברו אינו נקי). בכל המקרים האלה על הנשיא להחליט אם הבקשות מוצדקות או לא.

4. הנשיא והעולם (עמ' 183)

היכרות עם תפקידיו של הנשיא מול העולם

מפנים את התלמידים לקרוא בעצמם את סיפור המסגרת, לעיין בתצלומים ולענות בעל-פה על השאלות ב**משימה ה'** (עמ' 183 למעלה). על פי התצלומים, תפקידו הנוסף של הנשיא הוא לייצג את מדינת ישראל ותושביה כלפי חוץ. הוא מייצג את ישראל מול מדינות וארגונים בין-לאומיים בתחומים מגוונים – מדיניים, דתיים, תרבותיים ועוד.

תפקיד זה הוא תפקיד חשוב ומהותי. הנשיא מייצג את ישראל, הוא מעין 'הפנים' של מדינת ישראל כלפי העולם, ובאפשרותו להשפיע על עמדת העולם כלפי ישראל ומדיניותה.

משימה ו' (עמ' 183 משמאל) היא סיכום ליחידה. אפשר לענות על השאלה הראשונה במליאה, ואם יש צורך לחזור אחורה ולהיזכר במגוון התפקידים: תפקידים הנוגעים לענייני פנים – פגישות עם קבוצות בישראל, ביקורים במקומות רבים בארץ, גישור על מחלוקות, העמקת האחדות והענקת חנינה. תפקידים הנוגעים לענייני חוץ – ביקורים במדינות בעולם, פגישות עם ראשי מדינות ומנהיגים, הסברה.

לקראת היחידה הבאה (עמ' 183)

המשימה המוצגת בתחתית עמ' 183 יכולה להיות משימת בית, לקראת לימוד היחידה הבאה. אפשר להרחיב אותה במשימות כלליות, למשל, לציין את שנות הכהונה של כל אחד מהנשיאים, או לכתוב משפט מייצג על כל נשיא. בשלב זה **לא כדאי לבקש מהתלמידים להתמקד באחד הנשיאים**, כיוון שביחידה הבאה נציג מידע מפורט על כמה מהנשיאים, ובסוף היחידה יתבקשו התלמידים לערוך עבודה קצרה על אחד הנשיאים שלא התמקדנו בו.

לקריאה נוספת

- נירה בר אור, **נשיאים וראשי ממשלה בישראל – ביוגרפיות היסטוריות מדיניות**, הוצאת אורה 1999 – קורות חייהם ורעיונותיהם של כל הנשיאים וראשי הממשלה של מדינת ישראל שכיהנו עד להוצאת הספר.

פרק ב': כבוד הנשיא יחידה 3: להכיר מקרוב את הנשיאים

עמ' 184-187 בספר הלימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- להכיר שניים מנשיאי מדינת ישראל: הנשיא הראשון – חיים ויצמן, ושמעון פרס – הנשיא התשיעי, את קורות חייהם ואת תפיסת עולמם.
- לעסוק בתכונות ובכישורים הנדרשים מנשיא המדינה.

משך לימוד היחידה: שיעור-שני שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: **ביקור בתערוכת נשיאי המדינה** היכרות עם שניים מנשיאי מדינת ישראל.
חלק 2: **למי שמתכנן להיות נשיא**

1. **ביקור בתערוכת נשיאי המדינה (עמ' 184-187)**

היכרות עם שניים מנשיאי מדינת ישראל

קראו עם התלמידים את הקטע הראשון מסיפור המסגרת ואת קטע המידע שמציג המחשב בעמ' 184.

בשלב זה אפשר לחלק את הכיתה לשתי קבוצות: התלמידים בקבוצה הראשונה יקראו על חיים ויצמן – הנשיא הראשון – וימלאו את **משימה א'** (עמ' 186). והתלמידים בקבוצה השנייה יקראו על שמעון פרס – הנשיא התשיעי – וימלאו את **משימה ב'** (עמ' 187). חברי שתי הקבוצות יעבדו בזוגות או ביחידים.

אם יש זמן, אפשר לתכנן את השיעור כך שכל התלמידים יספיקו לעבוד על שני הנשיאים. אפשרות אחרת היא לעבוד ברביעיות שיתחלקו לשני זוגות. כל זוג יעבוד על אחד הנשיאים ולאחר מכן יספר לזוג האחר מה למד.

משימה א' (עמ' 186) – הנשיא ויצמן, שהיה נשיאה הראשון של מדינת ישראל, מזכיר את הקמת המדינה ואת העלייה אליה. בשנות הגלות הארוכות חיו היהודים במדינות רבות בעולם, ותרמו לחברה בכל התחומים, תרבות, מדע, כלכלה וכו', ואילו היום כל האנשים האלה, יכולים להשקיע את מרצם ואת כישורונותיהם בפיתוח המדינה החדשה. הנשיא ויצמן טוען שהערכים הבסיסיים, יושר, צדק, שלום ואחוה, הם הבסיס שעליו צריכה להבנות כל חברה אנושית.

משימה ב' (עמ' 187) – הנשיא פרס מספר שבילדותו רצה להיות רועה צאן. כפי שרועה צאן מוביל את העדר ודואג לו, כך המנהיג, במקרה זה הנשיא, עומד בראש המדינה, דואג לתושביה ומבחינה סמלית מוביל אותה ואחראי לה (כמובן שראש הממשלה הוא המוביל בפועל). גם משה רבנו וגם דוד המלך היו בצעירותם רועי צאן. מנהיג צריך להיות אמיץ כדי להתמודד עם כל הבעיות העולות מתוך ההתבוננות 'בתמונה הגדולה', אסור לו להתעלם מעניינים שקשה לטפל בהם. אתגריה של מדינת ישראל בתקופה זו, לדעתו, הם להחזיר את הטבע לאיזונו, כלומר להתמודד עם הבעיות האקולוגיות של כדור הארץ. פרס רואה באתגר הזה הזדמנות לשיתוף פעולה של מדינת ישראל עם שכנותיה למען מטרה גדולה וחשובה. הוא קורא לשוב ולנהוג בדרך ארץ, בכבוד כלפי בני האדם וכלפי התרבות והמסורת ("כיבוד תורה", "אהבת ספר").

משימה ג' (עמ' 187 למטה) יכולה להיות **משימת סיכום** לנושא הנשיאים. אפשר ליצור תערוכה של עבודות התלמידים על כל נשיאי ישראל. אפשר גם לבקש מהתלמידים לערוך מצגת על הנשיא שבחרו, נוסף על העבודה המודפסת.

2. למי שמתכנן להיות נשיא (עמ' 188)

קראו עם התלמידים את הקטע הראשון בסיפור המסגרת בראש עמ' 188. אפשר לפתח דיון במליאה בשאלות שב**משימה ד'**, ולברר עם התלמידים אם הם חושבים שהעצות של הנשיא פרס אכן יעזרו לילדים להיות נשיאים, ואם יש להם עצות אחרות. לקראת סיום הדיון חשוב להדגיש שאמנם תפקיד הנשיא הוא תפקיד חשוב, אך כל אדם יכול לתרום למדינה ולעם בתחום שהוא מוכשר בו, העיקר שיעשה את עבודתו בנאמנות ובחריצות.

מקורות נוספים על מוסד הנשיאות ועל נשיאי ישראל:

- [נשיאי מדינת ישראל – אתר האינטרנט הרשמי](#)
- [מידע על מוסד הנשיאות ועל נשיאי מדינת ישראל באתר הכנסת](#)
- [חוק יסוד נשיא המדינה](#)
- [מידע על נשיאי ישראל באתר 'הכיתה האינטראקטיבית' \(מט"ח ו-ynet\)](#)
- [דף הפייסבוק של נשיא המדינה שמעון פרס](#)
- [ברכת נשיא המדינה שמעון פרס ליום העצמאות ה-64 של מדינת ישראל](#)

פרק ג': ירושלים בירת ישראל יחידה 1: ירושלים שמות רבים לה

עמ' 189-190 בספר הלימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- להסביר את משמעותם של שמות חיבה וכינויים ואת חשיבותם.
- לעמוד על מרכזיותה של ירושלים דרך היכרות עם שמותיה הרבים.

משך לימוד היחידה: בין חצי שיעור לשיעור

יחידה זו היא יחידת פתיחה לנושא ירושלים בירת ישראל וירושלים כסמל. דרך העיסוק בשמותיה הרבים של ירושלים יוכלו התלמידים להבין את מרכזיותה של העיר, את חשיבותה ואת מקומה במסורת היהודית.

היחידה יוצאת מן האישי אל הנושא הכללי. קראו עם התלמידים את סיפור המסגרת הפותח (תחילת עמ' 189), שם עוסקים הילדים בשמות החיבה שלהם. לאחר מכן הפנו את התלמידים לעבוד באופן אישי על **משימה א'**, ואז ערכו דיון קצר על שמות החיבה: אפשר לבקש מכמה תלמידים לשתף בשמות החיבה שלהם ובנסיבות שבהן נוצרו שמות אלו. בעיקר חשוב לעמוד על כך ששמות החיבה מביעים לרוב את הרגש של האדם שקורא בשם זה, וכן יכולים לשקף במשהו את אופיו, תכונותיו או כישוריו של האדם הקרוי כך.

בשלב זה עובר הדיון לעיר ירושלים. אפשר להסביר לתלמידים שכמו שלהם ולאנשים בסביבתם יש שמות חיבה, כך גם לעיר ירושלים יש שמות רבים. אפשר לכתוב על הלוח את המדרש המופיע בעמ' 190, ע' (70) **שמות לירושלים**, ולשאול את התלמידים אם הם מכירים שמות וכינויים לעיר ירושלים, ואת השמות שעולים לרשום על הלוח.

בשלב זה הפנו את התלמידים לרשימת שמות העיר בעמ' 190 ולעבודה על **משימה ב'** שמופיעה אחריה (בקבוצות, בזוגות או באופן אישי).

לאחר מכן קיימו דיון על השאלות המופיעות במשימה. תחילה אפשר לכתוב על הלוח כמה דוגמאות לשמות בנושאים ספציפיים: שמות המעידים שאלוהים קשור לעיר: ה' שמה, ה' יראה, עיר ה', כיסא ה' (שאלה 1); שמות המעידים שירושלים גבוהה: הר גבוה, הר מרום ישראל, מרום, רמה (שאלה 2); שמות המעידים שירושלים יפה מכל עיר אחרת: יפה נוף, כלילת יופי (שאלה 3), וכן דוגמאות שהועלו על ידי התלמידים בשאלה 4 (בשאלה זו כל אחד מתבקש לכתוב עבור התלמיד שלצידו שלוש משימות של חיפוש שמות בנושאים מסוימים. כך כל תלמיד יחשוב על שלושה רעיונות משלו וימלא שלוש משימות שעליהן חשב חברו). כעת שאלו מה ניתן ללמוד על ירושלים מכך שיש לה שמות כה רבים (שאלה 5). התשובה היא שניתן ללמוד שירושלים מרכזית ומשמעותית במסורת היהודית, יש לה חשיבות רבה בעיני היהודים ומייחסים לה תכונות מיוחדות. לבסוף אפשר להעלות רעיונות לשמות חדשים לירושלים, לפי מה שידוע לנו על העיר (שאלה 6).

להרחבה:

- מאמר על שמות של ירושלים** המעידים לא רק על היחס החיובי כלפיה, מאת ד"ר לאה מזור

לקריאה נוספת על נושא ירושלים, לקראת הלימוד בהמשך:

- **מרדכי נאור, ירושלים – עיר ועם**, הוצאת יד בן צבי 1995 – הספר מביא את סיפורה של ירושלים מתקופת בית המקדש הראשון ועד לסוף המאה ה-20. בעמודי הספר, על פרקיו, מאות תצלומים, מפותיו ואיוריו שלובות זו בזו לבלי הפרד ירושלים של מעלה וירושלים של מטה.
- **דן בהט, אטלס כרטא הגדול לתולדות ירושלים** הוצאת כרטא 1989 – סקירה על תולדות העיר לתקופותיה, לאור העדויות הארכיאולוגיות והמקורות שבכתב. שפע מפות, תמונות ותרשימים צבעוניים
- **אבי בראלי (עורך), ירושלים החצויה, 1948-1967** הוצאת יד בן צבי, 1995 – דיונים וניתוחים המבוססים על מחקר, זכרונות, תעודות וחיבורים המקנים מקצת מרוח המקום והזמן – ירושלים בשני עשוריה הראשונים של מדינת ישראל.
- **תמר הירדני, ירושלים שלי – אתרים, עובדות והרפתקאות לילדים** הוצאת יד בן צבי בשיתוף הוצאת מודן, 2011 – ספר העורך לילדים היכרות עם העיר ירושלים. בספר למעלה מ-50 מקומות ואתרים בירושלים שיש להם קסם מיוחד וסיפור יוצא דופן.

פרק ג': ירושלים בירת ישראל יחידה 2: קדושתה של ירושלים

עמודים 191-197 בספר הלימוד

שער ד':
המדינה
וסמליה

מטרות יחידת הלימוד:

- הבנת מקור קדושתה של ירושלים ליהודים.
- הבנת מרכזיותה של ירושלים במסורת היהודית.
- דיון בשאלה ממה נובעת קדושתו של מקום.

זמן משוער ללימוד הנושא: שיעור-שני שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: מדוע ירושלים קדושה מיקומו של בית המקדש הראשון.
- חלק 2: חנוכת בית המקדש הראשון קדושתה של ירושלים.
- חלק 3: טבורו של עולם מרכזיותה של ירושלים.
- חלק 4: כיצד בחר האל את מקומו של המקדש על פי אגדה עממית.
- חלק 5: בית המקדש השני והעלייה לרגל פארו ויפיו של בית המקדש השני ומנהג העלייה לרגל.

1. מדוע ירושלים קדושה (עמ' 191)

מיקומו של בית המקדש הראשון

בחלק זה מגיעים הילדים לחנוכת בית המקדש הראשון. קראו יחד את סיפור המסגרת ואת דברי המחשב המסביר את הרקע לדברים (עמ' 191). **משימה א'** יכולה להתבצע בדיון כיתתי. השאלה במשימה מאתגרת את התלמידים לחשוב על הקשר שבין מלחמות לבין הקמת בית המקדש. בניית בית המקדש היא מעשה קדוש ובעל המשמעות הרבה ביותר לעם היהודי, בעוד שלמלחמה יש תוצאות קשות ומכאיבות. ולכן מי שידין מגואלות בדם אינו יכול לעסוק במלאכה הקדושה של בניית המקדש.

2. חנוכת בית המקדש הראשון (עמ' 192)

קדושתה של ירושלים

חלק זה עוסק בחנוכת הבית עצמה ובתפילה שנשא שלמה לאלוהים. יש לקרוא בקול את הפסוקים (על רקע תכלית, עמ' 192), ולאחר מכן לערוך דיון דרך השאלות המובאות **במשימה ב'**. המשימה עוסקת בין היתר בְּמֵהוּת הקדושה של בית המקדש. אם לאלוהים אין גוף והוא נמצא בכל מקום, מדוע הוא צריך בית? כאן המקום לשמוע את רעיונותיהם של התלמידים. נקודות שאפשר להעלות בדיון: הצורך האנושי בדברים מוחשיים; קשה לעבוד אל שאינו נראה; בניין לכבוד האל עשוי לעזור לאדם להתחבר אליו; הבניין עצמו והפולחן המתקיים בו עשויים להשרות אווירה מיוחדת ולתת השראה לאדם המנסה להתקרב לאל; באותו מקום מתכנסים עוד אנשים שעובדים את האל, ועצם ההתכנסות יחד עשויה לעזור לאדם להתקרב לאל. שאלה 4 פונה לחוויה האישית של התלמידים ומזמינה אותם לשתף ברגעים שבהם חשו קדושה, ולהסביר ממה נבע רגש זה ומה היו הנסיבות

3. טבורו של עולם (עמ' 193)

מרכזיותה של ירושלים

בחלק זה הדגש אינו על הקדושה של העיר ושל בית המקדש אלא על מרכזיותם. האגדה בתיבה הוורודה (עמ' 193) מסבירה את התפיסה של המעגלים ההולכים ומצטמצמים עד למקום הקדוש ביותר, הוא בית המקדש. ברור שבית המקדש וירושלים אינם מרכז העולם מבחינה פיזית, אולם החשיבות שלהם והקדושה שלהם הופכים אותם למרכזיים ביותר ליהודים (וגם לנוצרים, מפת התלתן צוירה בידי נוצרי). **במשימה ג'** התלמידים מתבקשים להסביר מה הכוונה שירושלים היא מרכז העולם, הרי ברור שהיא אינה המרכז באופן פיזי, ומה הרגשתם כלפי תפיסה זו.

4. כיצד בחר האל את מקום המקדש (עמ' 194-195) על פי אגדה עממית

חלק זה דן בבחירה להקים את בית המקדש דווקא בירושלים. הסיפור העממי המובא בעמ' 194-195 נותן את אחד ההסברים (המסורתיים). השאלות **במשימה ד'** (עמ' 195 למטה) מכוונות לדיון בנושא ההתנהגות של האחים בסיפור. על התלמידים להגיד את דעתם על כך, ולחשוב אם התנהגות זו צפויה, מקובלת וראויה. עליהם לחשוב מה היו רוצים להגיד לאחים אילו פגשו אותם, דרך זה הם מביעים את דעתם על מעשיהם של האחים. שאלה 4 מרחיבה את הדיון גם לחוויות האישיות של התלמידים במקרים דומים. במשימת 'דונו בחברותא' נשאלת שאלה ברמת חשיבה גבוהה, התלמידים צריכים לחשוב מה היה המסר של אלוהים כשהוא החליט לבנות את בית המקדש במקום שבו נהגו בני אדם בצורה כזו. שאלה זו תבהיר לתלמידים שהתנהגותם של האחים נתפסת כהתנהגות ראויה ומוסרית, ושהיחס לאחר, המחשבה עליו והרצון בטובתו חשובים ביהדות יותר מרכוש וביטחון כלכלי, עד כדי כך שאלוהים מחליט שזה יהיה המקום המקודש ביותר לעם היהודי ושפה יוקם בית המקדש.

5. בית המקדש השני והעלייה לרגל (עמ' 196-197)

פארו ויפיו של בית המקדש השני ומנהג העלייה לרגל

החלק האחרון ביחידה עוסק בבית המקדש השני. באמצעות מחשב הקסם מדלגים הילדים בזמן לתקופה זו. האגדה (עמ' 196, בתיבה הוורודה) עוסקת בפארו וביפיו של בית המקדש השני. **משימה ה'** עוסקת במשמעות ובהשפעה שיש לצורתם החיצונית של מבנים על תפקידם ועל תוכנם. התלמידים נשאלים מה הופך בניין למרשים, אילו תחושות עולות נוכח בנין מרשים ומפואר, ולבסוף מהו הקשר בין המראה של מקום לבין התחושה והאווירה שנוצרות כשמבקרים בו. לשאלות אלו אין תשובות נכונות ולא נכונות, הן מכוונות בעיקר ליצירת דיון ובו מקום למגוון של דעות, רעיונות ותחושות. בניינים מרשימים, יפים או מפוארים יכולים ליצור תחושות של חשיבות והדרת כבוד, התפעלות, קדושה ואולי גם יראה, חשש וריחוק. מטרת המשימה להסביר מדוע היה חשוב להורדוס שבית המקדש יהיה מפואר ומרשים, ולהצביע על ההשפעה שיש לאופן עיצוב מקום גם על הבחינה הרגשית והחזונית.

המקור הבא **ומשימה ו'** שאחריו (עמ' 197) עוסקים בתפקיד שהיה לעלייה לרגל לבית המקדש בימי בית ראשון ושני. כאן יש להזכיר שבתקופת בית המקדש היו עולים לרגל לירושלים בשלושת הרגלים – סוכות, פסח ושבועות (עוד על כך ביחידה על חג הפסח בעמ' 42). העלייה לרגל לבית המקדש אפשרה לאנשים להפסיק את שגרת חייהם ולהתכנס יחד במקום קדוש למטרה קדושה. אלו היו רגעים של התנתקות ומנוחה מעול החיים, והמפגש היה הזדמנות ליצור קשרים חברתיים.

לסיכום נושא זה מציגים מייקל וענבר שתי עמדות מנוגדות (עמ' 197 למטה). **במשימה ז'** על התלמידים להסביר מהן שתי העמדות, וכדאי לדון על כך במליאה. מייקל טוען שהקדושה אינה נובעת ממקום מסוים (ירושלים) או מבנה מסוים (בית המקדש) אלא מהדברים שקורים במקומות האלה ומהתוכן שהאנשים יוצקים לתוכם. לעומת זאת ענבר חושבת שדווקא המבנה עצמו או המקום הפיזי יכולים להיות קדושים גם ללא קשר להתרחשויות ולאירועים שקורים בהם. כדאי לשמוע את דעתם של התלמידים על כך.

פרק ג': ירושלים בירת ישראל יחידה 3: גלגוליה של עיר הבירה

(חלק א')

עמודים 198-202 בספר לימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- להבין את מרכזיותה של ירושלים במסורת היהודית לאורך כל התקופות (כולל בגלות) גם כשהמרכז הפיזי של עם ישראל היה במקום אחר.
- להכיר את הנסיבות שהובילו להכרזה על ירושלים בירת מדינת ישראל.

משך לימוד היחידה: שני שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: הגעגועים לירושלים לאורך הדורות** ירושלים והכמיהה אליה מאז חורבן בית שני ועד קום המדינה.
- חלק 2: ירושלים בירת ישראל** מתי הפכה ירושלים לבירת ישראל, וכיצד.

1. הגעגועים לירושלים לאורך הדורות (עמ' 198-200)

ירושלים והכמיהה אליה מאז חורבן בית שני ועד קום המדינה
יחידה זו נפתחת ברגע חורבן בית המקדש השני (עמ' 198), רגע דרמטי ומכונן בתולדות עם ישראל. הילדים בסיפור מבחינים בכותל המערבי, השריד היחיד ממבנה בית המקדש. אפשר לקרוא במליאה את דברי המחשב בתיבה הירוקה ולשאל מדוע רגע החורבן הוא רגע משמעותי כל כך בתולדות העם. הקטעים הבאים (בתיבה הירוקה בעמ' 199) ממחישים את הזמן שחלף ואת השינויים שחלו בירושלים לאורך הדורות: היא עברה משלטון לשלטון, תקופות ארוכות החלק היהודי בעיר היה עזוב ומוזנח וליהודים לא ניתן היה להגיע אליו, ובתקופות אחרות הותר להם לשהות בירושלים אך העיר לא חזרה להיות מרכז פעיל כמו בתקופת בית המקדש. ובכל זאת ירושלים הייתה תמיד העיר הקדושה והחשובה ביותר ליהודים.
קראו עם התלמידים את המקור בתיבה הבז' בעמ' 199 וענו יחד על השאלות **במשימה א'**. הרמב"ן מתאר במכתבו את השממה והעיזבון בירושלים. כאן עדים התלמידים לתקופה שבה החלק היהודי בירושלים היה מוזנח ועזוב. הרמב"ן אמנם לא כתב כיצד הוא הרגיש נוכח מראה זה, אבל סביר להאמין שהוא חש צער ועצב, ואולי גם תסכול וייאוש, ויכול להיות שהוא החליט לעשות משהו כדי לשנות את המצב.

מידע למורה: הרמב"ן, רבי משה בן נחמן (1194-1270 בערך), היה מגדולי חכמי ספרד, פוסק, פרשן, הוגה, מקובל ורופא. הרמב"ן עלה לארץ ישראל לקראת סוף ימיו, הוא הגיע לעכו ומשם המשיך לירושלים, ועל עליבותה ועל מצבם העגום של היהודים בעיר הוא כותב במכתב לבנו שבספרד. הרמב"ן לא התייאש ממצב העיר, הוא ארגן מחדש את שרידי הקהילה היהודית בירושלים ובנה בית כנסת על מבנה שהיה הרוס בחלקו. שהותו של הרמב"ן בירושלים הייתה קצרה יחסית (כשנה בערך), ובכל זאת בזכותו היא הייתה אבן שואבת ליהודים רבים. בכך תרם הרמב"ן במחשבה ובמעשה ליישובה מחדש של ירושלים בסוף המאה ה-13. לאחר כשנה בירושלים חזר הרמב"ן לעכו, שם הייתה באותם ימים הקהילה היהודית הגדולה והחשובה ביותר בארץ, ושם חי עד יום מותו בגיל 76. מסורות שונות מייחסות את מקום קבורתו לירושלים (ליד כפר השילוח) לחיפה, לחברון או לעכו עצמה.

- לקריאת המכתב השלם של הרמב"ן לבנו ולרקע נוסף על הרמב"ן: **אגרות ארץ ישראל** מאת אברהם יערי, הוצאת מסדה, עמ' 83-85.

את **משימה ב'** (עמ' 200) אפשר לתת כמשימה עצמית ולאחר מכן לסכם בדיון משותף. משימה זו מקשרת בין ירושלים בתקופה העתיקה, שבה עסקנו ביחידה 2 ובראשית יחידה זו, לבין ירושלים בעת החדשה, שבה נעסוק ביחידות הבאות. בין שתי התקופות האלה ירושלים לא הייתה מרכז פיזי של העם היהודי, אולם היא נשארה מרכזית ביותר בתודעה ובמסורת. אולי דווקא הפער בין הפיזי לתודעתי העלה את משמעותה של ירושלים כסמל אפילו יותר בתקופת הגלות, כי אז עלו רגשות געגוע, כמיהה וצורך עז לזכור ולהזכיר את ירושלים. כל אלו באו לידי ביטוי במנהגים ובתפילות שעסקנו בהם ביחידות 1-3 בשער ג', בארץ אהבתי. במשימה ב מתבקשים התלמידים לחזור ליחידות אלו ולהזכר במנהגים ובתפילות המבטאים את היות ירושלים סמל עבור היהודים כאשר חיו בגלות.

הקטע הבא (אמצע עמ' 200) מתמקד בכותל המערבי. הילדים בסיפור נשארים באותו מקום אולם דרך מנהרת הזמן הם עוברים לתקופה אחרת, לעת החדשה. הם רואים את מראה הכותל לפני כמאה שנה בערך, כפי שנראה בתמונה. קראו יחד את קטע המידע על הכותל בתיבה הירוקה (בתחתית עמוד 200) והפנו את התלמידים לשאלות שלצידה **במשימה ג'**. על שאלה 1 אפשר לענות בדיון משותף. הכותל הוא אמנם רק קיר אבנים, אבל הוא קיר אבנים עם משמעות עצומה, שכן הוא השריד הממשי היחיד ממתחם בית המקדש. אלה אינן אבנים בלבד אלא אבנים הנושאות עמן מטען היסטורי ורגשי עצום. לאבנים אלו יש משמעות סמלית של קדושה, פאר וחשיבות – כל התכונות שהיו לירושלים ולבית המקדש בתקופה הקדומה. את שאלה 2 אפשר לעשות בזוגות, כל אחד מבני הזוג בוחר דמות מהתמונה ומספר לחברו מה היא מרגישה וחושבת, לדעתו.

2. ירושלים בירת ישראל (עמ' 201-202)

מתי הפכה ירושלים לבירת ישראל, וכיצד

חלק זה עוסק במעמדה של ירושלים לאחר קום המדינה. לאורך היחידה תואר כמה קשה ולעתים בלתי אפשרי ליהודים להגיע לירושלים. כעת, עם קום המדינה, משערים הילדים בסיפור שהמצב ישתנה ושהגישה לירושלים תהיה חופשית. כדי להבין מה מעמדה של ירושלים לאחר קום המדינה קראו יחד את המידע המופיע בראש עמ' 201 (בתיבה הירוקה עם סימן המחשב). בקטע מוסבר שלאחר קום המדינה חולקה ירושלים בין ישראל לבין ירדן, ולמרות זאת היא נקבעה לבירת מדינת ישראל. קראו יחד את דבריו של בן-גוריון מישיבת הכנסת שבה הוכרזה ירושלים בירת מדינת ישראל (בתיבה בצבע בז' בעמ' 201 למטה), והפנו את התלמידים להשלמת **משימה ד'** בעמ' 202. על רקע העיסוק בשבועה בשאלה 3, כדאי להרחיב מעט על התחושה שליוותה בוודאי את קובעי ההחלטה להפוך את ירושלים לבירת ישראל. אפשר לשאול את התלמידים מה, לדעתם, הרגישו בן-גוריון וחבריו כשהבינו שהגיעו לרגע שהם יכולים לקיים את השבועה, להוציא לפועל ולממש את מה שהיה במשך דורות רק חלום, שאיפה ומשאת נפש.

להרחבה:

- [ירושלים בירת ישראל באתר הכנסת](#)
- [תמליל ישיבת הכנסת ה-93 שבה הוצהר שירושלים היא בירת ישראל](#)

פרק ג: ירושלים בירת ישראל
יחידה 4: גלגוליה של עיר הבירה
(חלק ב')
עמ' 208-203 בספר הלימוד

מטרות יחידת הלימוד:

- להכיר את מציאות החיים בירושלים בשנים שהייתה חצויה, ולהבין את השלכותיה.
- ללמוד מה השתנה אחרי מלחמת ששת הימים ואיחוד העיר.
- להבין מה המשמעויות של איחוד העיר מבחינה מדינית, מעשית ורגשית עבור מדינת ישראל ואזרחיה.
- ללמוד על יום ירושלים – סיבות, משמעות וחשיבות.

משך לימוד היחידה: כשני שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: **עיר חצויה** החיים בירושלים בתקופה שהייתה חצויה.
- חלק 2: **מלחמת ששת הימים** כיצד הפכה ירושלים לעיר מאוחדת.
- חלק 3: **ירושלים לאחר המלחמה ויום ירושלים**

1. עיר חצויה (עמ' 203-205)

החיים בירושלים בתקופה שהייתה חצויה

חלק זה עוסק ב-19 השנים שבהן ירושלים הייתה עיר חצויה. קטע המידע בתיבה הירוקה בעמ' 203 מפרט על הקו העירוני, והמפה שאחריו מראה אותו. קראו בכיתה את תיבת ה'כדאי לדעת' על שטח ההפקר, כדאי לעבור עם התלמידים על כל הרכיבים במפה ולוודא את הבנתם. לאחר מכן ענו יחד על השאלות **במשימה א'** (עמ' 204). קיבוץ רמת רחל נמצא בשליטה ישראלית, שכונת שיח' ג'ראח נמצאת בצד הירדני, והכפר הערבי בית צפאפא חולק, חלקו תחת שלטון ירדני וחלקו תחת שלטון ישראלי.

מידע למורה: הקו העירוני עבר באמצע הכפר בית צפאפא והפריד משפחות וחמולות. תושבי החלק הצפוני, הישראלי, הפכו לאזרחי ישראל. לאחר איחוד ירושלים ב-1967 אוחד הכפר מחדש לשכונה ירושלמית והוסרה הגדר שהפרידה בין שני חלקיו. כיום עובר רחוב 'איחוד הכפר' בתוואי שבו ניצבה הגדר.

הר הצופים היה מובלעת ישראלית בתוך השטח הירדני. אפשר להסביר לתלמידים את משמעות המילה מובלעת (חבל ארץ המוקף כולו בשטחיה של מדינה אחרת), ולבקש שישערו כיצד יכלו ישראלים להגיע להר הצופים (שאלה 2 במשימה א'). מטרת השאלה להדגים את הסיטואציה המורכבת בשנים שהעיר הייתה חצויה, אבל גם להראות שאפשר למצוא פתרונות למצב כזה. לאחר שהתלמידים מעלים השערות, כדאי לספר להם שלאורך התקופה שהר הצופים היה מובלעת היו מגיעות אליו ויוצאות ממנו פעם בשבועיים שיירות ישראליות. זה היה הפתרון שהוסכם על שני הצדדים והיה מפקח על ידי האו"ם. באמצעות שיירות אלו התחלפו האנשים ששהו בהר והועברה אספקה – ציוד רפואי (מבית החולים הדסה) וספרים (מספריית האוניברסיטה בהר הצופים לאוניברסיטה שהוקמה בגבעת רם כדי להחליפה).

התצלום (עמ' 203 למטה) ממחיש את מורכבות החיים בירושלים בשנים אלו: גדר ושלט אזהרה מונעים מהיהודים לעבור לחלקים המזרחיים של העיר. אזורים חשובים מאוד ליהודים מבחינה היסטורית ודתית מוגדרים שטח אויב, שטח מסוכן, ובאותה מידה ערבים לא יכולים לעבור לחלקה המערבי של העיר. סביר להניח שמציאות זו הייתה קשה ליהודים, הם חשו מוגבלים בתנועה ואולי גם חשו פחד וחשש לשלום המקומות הקדושים להם, מתוך חוסר ידיעה אם שומרים עליהם ומכבדים אותם. חשוב להסביר לתלמידים את תחושות התסכול, העצב ואולי גם הכעס שוודאי חשו היהודים, שהרי כבר יש להם מדינה עצמאית ואולם עדיין אסור להם להגיע למקומות הקדושים להם ביותר.

כהרחבה על נושא זה וכדי להבין טוב יותר את הרגישות והמורכבות שבה חיו האנשים בתקופה זו, אפשר לקרוא את הסיפור על הנזירה ולהפנות את התלמידים להשלמת **משימה ב'** (עמ' 205). הדגש כאן הוא שלא מדובר על שתי מדינות זרות ואיכות שביניהן עובר גבול. הגבול חצה שכונות ורחובות. אנשים שהכירו זה את זה היו לפתע משני צדי גבול, רחובות ומקומות שבהם היו רגילים לבקר היו כעת מעבר לגדר וכו'. משימה זו מתאימה גם לעבודה בבית.

2. מלחמת ששת הימים (עמ' 205-207)

כיצד הפכה ירושלים לעיר מאוחדת

לאחר שהתלמידים הכירו והבינו את מציאות החיים בירושלים בשנים שהייתה עיר מחולקת, יעסקו התלמידים במלחמת ששת הימים ובאיחוד העיר. כדי להבין את הרקע לאיחוד העיר קראו יחד את קטע המידע (עמ' 205 בתיבה הירוקה). לאחר מכן קראו את התיאור של הילדים בסיפור, וכן את המקור שבתביבה הבז' בראש עמ' 206. כדי להכניס את התלמידים לאווירת ההתרגשות שאפפה את האירוע, אפשר לקרוא את הדברים בטון דרמטי או להשמיע **קטעי הקלטה** מהאירוע. (חשוב לציין שזהו סרטון ערוך שאינו מתאר בדיוק את התרחשות הדברים אבל נותן התרשמות מרגשת ואותנטית של הקולות מרגעי הפריצה לכותל).

ערכו דיון בנושא באמצעות השאלות המופיעות **במשימה ג'** (עמ' 206).

1. הכותל הוא מקום קדוש במסורת היהודית. העובדה שהשדרן מציין שאינו אדם דתי ולמרות זאת הוא מתרגש ומתלהב כל כך מהאירוע מדגישה את גודל המעמד ואת חשיבותו לכלל העם. זהו אינו אירוע דתי בלבד אלא גם לאומי.
2. לכל אחד מהמעשים שעשו החיילים והרב הצבאי, שלמה גורן, יש משמעות המסמלת את חשיבותו של הרגע מבחינה לאומית ודתית:

ברכת שהחינו מביעה את השמחה וההתרגשות בראשוניותו של הרגע, ההודיה על כך שהגענו לרגע הזה וזכינו להיות בו.

שירת התקווה, ההמנון הלאומי, מסמלת את החשיבות הלאומית של האירוע.

תקיעה בשופר – במסורת היהודית תקיעה בשופר קשורה לאירועים חשובים, קדושים ויוצאי דופן שבהם נהגו לתקוע בשופר בימי קדם. השופר מסמל מצד אחד מלחמה ומצד שני ניצחון, תקווה, ישועה וגאולה. אפשר להזכיר בהקשר הזה את המשפט מתפילת העמידה (המופיע בעמ' 122 בתיבה הכתומה) ולהראות שהשופר קשור גם לחירות.

כדאי להרחיב ולספר לתלמידים שבתקופה שקדמה לקום המדינה, בימי המנדט ואף קודם לכן, בתקופת השלטון העותמני, נאסר על היהודים לתקוע בשופר בכותל המערבי. ולכן מעשה התקיעה בשופר של הרב גורן קיבל משמעות מיוחדת במינה.

אמירת קדיש – תפילה לעילוי נשמת הנפטר שנהוג לשאת בהלוויות, באזכרות ובימי הזיכרון והאבל של העם היהודי. מאז קום המדינה תפילה זו נאמרת גם בטקסים הנערכים בימי הזיכרון הלאומיים.

עוד על הרגע ההיסטורי אפשר ללמוד מדבריו של משה עמירב, אחד מראשוני הצנחנים שהגיעו לכותל (עמ' 207 בתיבה הבז'). אפשר לתת לאחד התלמידים לקרוא את דבריו, ואז לענות יחד על **משימה ד'** (או לתת אותה כעבודה עצמית). השאלות עוסקות במשמעות שנתן עמירב לרגע ההגעה אל הכותל. הדובר מרגיש שהוא שליח, נציג של עם ישראל ושל כל דורות היהודים שלא זכו להגיע לכותל ורק כִּמְהוֹ והתגעגעו אליו. הוא משווה את המעמד למעמד של תפילה בבית הכנסת, וכך נותן למעמד פן של קדושה ונשגבות. אפשר להרחיב על תצלום הצנחנים בכותל (עמ' 207) ולספר שאת התצלום צילם הצלם דוד רובינגר בשבעה ביוני 1967, ושהוא הפך לאחד התצלומים הידועים בתולדות המדינה ולסמל של כיבוש העיר העתיקה במלחמת ששת הימים. התמונה מפורסמת כל כך שבעיני רבים זה הביטוי החזותי לאירוע כולו, זו התמונה שעולה לראש כשמדברים על כיבוש העיר העתיקה ועל מלחמת ששת הימים.

3. ירושלים לאחר המלחמה, ויום ירושלים (עמ' 207-208)

בחלק האחרון של היחידה נעסוק מעט בתקופה שלאחר איחוד העיר. קראו יחד את המידע בתחתית עמ' 207 (בתיבה הירוקה) ודונו במה שהתרחש לאחר איחוד העיר – השמחה הגדולה, הישראלים הרבים שהגיעו לבקר בירושלים, ותחושת התקווה לשלום שהייתה כל כך חזקה בשנים אלו.

כשיעורי בית אפשר להנחות את התלמידים לשאול את בני משפחתם המבוגרים (סבא וסבתא, דודים, הורים וכד') אם הם זוכרים את תקופת מלחמת ששת הימים ואחריה, ובשיעור הבא לשמוע חוויות אישיות.

את השיר 'הכותל' בראש עמ' 208 כדאי להשמיע (למשל [בקישור זה](#)). הפזמון החל מדקה 1:00. לאחר מכן אפשר לערוך דיון על פי השאלות **במשימה ה'**. בשיר אפשר למצוא ביטוי גם לתוצאותיה הקשות של מלחמת ששת הימים (עצבת), וקישור בין הכותל למלחמה (עופרת ודם). השיר מייחס לאבני הכותל תכונות אנוש (יש אבנים עם לב אדם) ובכך ממשיך את המסורת היהודית שרואה בכותל הרבה יותר מקיר אבנים.

לסיום היחידה נעסוק ביום ירושלים. אחד מהמעשים שביטאו את השמחה על איחוד העיר היו החגיגות ביום הפריצה לכותל, ועד היום אנו מציינים יום זה. יום ירושלים מציין את איחוד העיר במה דרכים. **במשימה ו'** (עמ' 208 למטה) על התלמידים לבדוק ולמצוא באינטרנט מהן הפעילויות המרכזיות הנערכות ביום זה, וכן להציע הצעות כיצד לציין את היום הזה בכיתה. השאלה האחרונה היא שאלת מחשבה ברמת חשיבה גבוהה יותר, ועליה כדאי לדון יחד. היא מזמינה את התלמידים להביע את דעתם על עצם קיומו של היום הזה. האם בצדק רק לירושלים יש יום מיוחד משלה? ואם כן, מדוע? האם יש צורך ביום הזה גם כיום, שנים רבות כל כך אחרי איחוד העיר, כשהעיר המאוחדת היא כבר עובדה מובנת מאליה? האם ראוי בכלל לשמוח על מאורע שגבה אבדות כה רבות בנפש?

להרחבה:

- [מצגת PDF מרתקת](#) מארכיון המדינה ובה תמונות, תעודות ומסמכים היסטוריים הקשורים לירושלים, ובהם גם מסמכים הקשורים להצהרה על ירושלים כבירת ישראל וכן מסמכים ממלחמת ששת הימים ואחריה.

פרק ג: ירושלים בירת ישראל
יחידה 5: ירושלים עיר מורכבת
213 בספר הלימוד-עמודים 209

שער ד':
המדינה
וסמליה

מטרות יחידת הלימוד:

- ללמוד מדוע ירושלים קדושה גם לנצרות ולאסלאם.
- להכיר את החוק הישראלי בדבר המקומות הקדושים.
- לעסוק במצב בירושלים כיום, ולהכיר בחשיבות כיבוד המקומות הקדושים.
- להבין שהיכרות עם בני דתות אחרות ועם המשותף לנו יוצרת בסיס להבנה ולקרבה.

משך לימוד היחידה: שניים-שלושה שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: **ירושלים קדושה לשלוש הדתות** מדוע ירושלים קדושה גם לנצרות ולאסלאם?
חלק 2: **המצב בירושלים היום** איך מתמודדים עם היות מקומות הקדושים לשלוש הדתות על פני שטח קטן כל כך?

1. ירושלים קדושה לשלוש הדתות (עמ' 209-210)

מדוע ירושלים קדושה גם לנצרות ולאסלאם?

ביחידה זו יתוודעו התלמידים לנושא קדושתה של ירושלים, בנוסף ליהדות, גם לדתות נוספות – הנצרות והאסלאם, ויעסקו במורכבות הנובעת מכך. בעמ' 209 ניתנות הסיבות לקדושתה של ירושלים לנוצרים. בעמ' 210 ניתנות הסיבות לקדושתה של ירושלים למוסלמים. כדאי להנחות את התלמידים לעבוד על נושא זה בקבוצות של ארבעה המתחלקות לשני זוגות. זוג ראשון קורא את המידע על הנצרות בעמ' 209 ועונה על השאלה **במשימה א'**. זוג שני קורא את המידע על האסלאם בעמ' 210 ועונה על שאלה **1 במשימה ב'**. לאחר מכן כל זוג מספר לזוג השני מה למד והבין, והם עונים יחדיו על השאלה לדיון (דונו בחברותא במשימה ב', תחתית עמ' 210). לאחר מכן כדאי לסכם את הנקודות המרכזיות בדיון משותף במליאה. שאפשר לבקש מכמה זוגות להציג את עיקרי הדברים שלמדו על הנצרות והאסלאם, ולכתוב אותם על הלוח.

המטרה היא יצירת תשתית של ידע בסיסי על בני הדתות האחרות, תושבי מדינת ישראל, כדי שלא ייתפסו בעיני התלמידים רק כזרים, מרוחקים או אולי אפילו מאיימים. אם אנו מכירים את 'האחר' ומבינים מה חשוב לו, במה הוא מאמין וכו', קל לנו יותר לחשוב עליו כעל בן אדם כמונו ולרצות להכיר אותו יותר.

אפשר גם לשאול את התלמידים אם היו רוצים שאנשים מדתות אחרות יבקרו במקומות הקדושים לנו, היהודים, וילמדו עליהם.

2. המצב בירושלים היום (עמ' 211-213)

איך מתמודדים עם היות מקומות הקדושים לשלוש הדתות על פני שטח קטן כל כך? בראש עמ' 211 מעלה ענבר שאלה חשובה: האם קדושתה של עיר קטנה כל כך לאנשים רבים כל כך אינה מקור לבעיות? אפשר לשאול את התלמידים מדוע יש חשש שמצב כזה יעורר בעיות, ואילו בעיות הוא עלול לגרום.

זהו אכן מצב מסובך ומורכב, וגם החוק הישראלי עוסק בכך. קראו יחד את המשפטים בתביבה הבז' מתוך חוק יסוד ירושלים בירת ישראל (1980). זהו חוק שמגדיר את מאפייניה, מעמדה ותפקידיה של ירושלים. לתלמידים מובאים שני סעיפים מתוך החוק – הסעיף הראשון, המגדיר את ירושלים השלמה והמאוחדת כבירת ישראל, והסעיף העוסק במקומות הקדושים. דונו במשמעות החוק באמצעות השאלות שבמשימה ג' (עמ' 211 למטה). מדינת ישראל רואה בירושלים את בירתה, עם זאת היא מבטיחה שמירה על המקומות הקדושים לבני דתות אחרות וכיבודם (שאלה 2).

לאחר שביחידה הקודמת דנו בתגובות הישראלים לאיחוד העיר לאחר מלחמת ששת הימים, השאלה לדיון ('דונו בחברותא') במשימה ג' מפנה את המבט לבני הדתות האחרות בתקופה זו. המשימה מבקשת מהתלמידים לדמיין שהם בני דת אחרת, ושואלת כיצד הם היו מרגישים לאחר איחוד העיר, כשהמקומות הקדושים להם עברו להיות תחת שלטון ישראלי. ברצוננו לעודד את התלמידים לראות את הדברים לא רק מהצד שלהם אלא גם מזווית הראייה של האחר. לא תמיד מה שנתפס חיובי אצלנו נתפס כך אצל אחרים, וחשוב שנכיר בכך.

בשלב זה כדאי להראות [מפה של העיר העתיקה](#) או תמונה גדולה שלה, ולהצביע על מיקום המקומות הקדושים לשלוש הדתות. כדאי להראות שכל המקומות מרוכזים בשטח קטן מאוד של קמ"ר אחד בלבד, ולאחר מכן לענות על **משימה ד'** (עמ' 212):

- דוגמאות להתנהגות המכבדת מקום: שמירה על השקט, לבוש ההולם את כללי המקום, מילוי אחר הוראות המקום.
- דוגמאות להתנהגות העלולה לפגוע במקום קדוש: הפרעה בעת טקסים ותפילות (למשל, לרוץ ולהשתולל, לדבר ברגעים לא מתאימים), אי-שמירה על הניקיון.

חלק זה של היחידה מתמקד באפשרות להכיר בני דתות אחרות ולהיפגש עמם. אפשר לשאול את התלמידים אם מישהו מהם מכיר או פגש ילד בן דת אחרת, ואם כן – שיספר על המפגש ובעיקר על נקודות הדמיון והשוני ביניהם. לאחר מכן קראו את הקטע *kids for peace* (עמ' 212-213) וענו על **משימה ה'** (עמ' 213). התלמידים יעלו שאלות שהיו רוצים לשאול ילדים בני דתות אחרות, ודברים שהם היו רוצים לספר להם. כדאי לסיים את הדיון במסקנתה של תמר, שעצם ההכרה בקדושתה של ירושלים לבני שלושת הדתות עשויה להגביר את נקודות הדמיון ותחושת השיתוף ביניהם. אם רוצים ליצור קרבה ופיוס, כדאי להדגיש את נקודות הדמיון על פני נקודות השוני.

פרק ג: ירושלים בירת ישראל
יחידה 6: מקומות חשובים
בירושלים
עמודים 214-219

מטרות יחידת הלימוד:

- הכרת מאפיינים של עיר בירה.
- הכרת מוסדות השלטון ואתרי ההנצחה המרכזיים בירושלים.
- דיון: האם יש חשיבות למיקום מוסדות השלטון בעיר הבירה בכלל ובירושלים בפרט?

משך לימוד היחידה: שניים-שלושה שיעורים

מבנה היחידה:

- חלק 1: מוסדות השלטון** מהם מוסדות השלטון החשובים בירושלים?
חלק 2: זיכרון והנצחה בירושלים הר הרצל – אתר ההנצחה המרכזי בירושלים.

בפתיחת היחידה (עמ' 214) נעמוד על מאפייניה של עיר בירה. עיר בירה נתפסת כעיר הראשית ולרוב גם כחשובה במדינה, ולכן נמצאים בה רבים מהמוסדות, האתרים והארגונים החשובים במדינה. דונו עם התלמידים ב**משימה א'** (עמ' 214): המוסדות, האתרים והמבנים החשובים ששוכנים בעיר הבירה הם מוסדות השלטון, הממשל וניהול המדינה (לדוגמה, הבנק המרכזי, הדואר המרכזי וכו'), אתרים היסטוריים, אתרי הנצחה, מרכזי תרבות וכלכלה, מקום משכנן של שגרירויות ונציגויות זרות, ועוד. עיר הבירה היא גם המייצגת הסמלית של המדינה, לכן ניתן למצוא במרבית ערי הבירה אזורים הבנויים באופן סמלי וייצוגי, לדוגמה, שדרות רחבות, כיכרות, ארמונות, אנדרטאות, אתרי הנצחה וביטויים נוספים בנוף הבנויים על פי ערכים החשובים בעיני השלטון. כמו כן בעיר בירה נמצא בדרך כלל רחובות הנושאים שמות בעלי משמעות סמלית או של דמויות חשובות מההיסטוריה של העם והמדינה. גם בירושלים, בהיותה עיר בירה, מצויים מוסדות השלטון המרכזיים והמוסדות המנהלים את המדינה, אתרי ההנצחה המרכזיים ואתרים היסטוריים ותרבותיים רבים. על חלק מהמוסדות והאתרים נרחיב ביחידה זו.

1. מוסדות השלטון (עמ' 214-218)

מהם מוסדות השלטון החשובים בירושלים?

המוסד הראשון שנתמקד בו הוא כנסת ישראל. קראו עם התלמידים את המידע על כנסת ישראל בעמ' 214 למטה ודונו בשאלות ב**משימה ב'** בעמ' 215. השאלה הראשונה עוסקת במקור השם 'כנסת'. הכנסת קרויה על שם הכנסת הגדולה, המוסד העליון של חכמי ישראל בתקופת בית שני. על פי התלמוד הבבלי היו בכנסת הגדולה בעת הקמתה 120 חכמים, ראשי ישראל. מספר זה נקבע למספר חברי הכנסת המכהנים בכנסת ישראל כיום. אנשי כנסת הגדולה חוקקו תקנות וגזרות, לדוגמה, הם קבעו את נוסח התפילה והברכות, וכד'. הבחירה בשם זה לבית המחוקקים הישראלי משקף את הזיקה בין מדינת ישראל בהווה לבין עם ישראל בתקופה העתיקה, ואת הרצון ליצור המשכיות היסטורית. אפשר להזכיר שראינו דוגמה דומה: קביעת התואר 'נשיא' לנשיא מדינת ישראל התבססה על התואר העתיק (עמ' 178). השאלה השנייה עוסקת במהות תפקידה של הכנסת. כאן המקום להרחיב מעט על היות הכנסת הרשות המחוקקת בישראל, ולהסביר על כך מעט.

מידע למורה: הכנסת היא הרשות המחוקקת במדינת ישראל, היא הגוף המחוקק, המתקן ומבטל חוקים, וכן הגוף המבקר את עבודת הממשלה (הרשות המבצעת). בסמכותה להחליט ולאשר פעולות חשובות כגון העלאת מיסים, חלוקת תקציבים וכד'. בכנסת מכהנים 120 חברי כנסת הנבחרים אחת לארבע שנים, והם הנציגים של כלל המפלגות. על מנת שיתקבל חוק הוא צריך לעבור כמה שלבים – 'קריאות' – הכוללים דיונים והצבעות. החוקים שמחוקקת הכנסת מחייבים את כל תושבי המדינה.

מול הכנסת ניצבת מנורת הכנסת, אנדרטה המציגה אירועים היסטוריים חשובים בתולדות העם היהודי. לפני העבודה על משימה זו כדאי לרענן את הזיכרון בנושא המנורה, המרכיב המרכזי בסמל המדינה, נושא הנלמד בהרחבה ביחידות 1-2 בפרק על הסמלים בשער זה (עמ' 148-160). את **משימה ג'** בנושא המנורה (עמ' 215) כדאי לבצע בקבוצות קטנות. תחילה על התלמידים להסביר מדוע הוחלט להציב אנדרטה ובה אזכורים של אירועים היסטוריים ותרבותיים מול הכנסת דווקא, ולאחר מכן לחשוב בעצמם על שלושה אירועים או דמויות מההיסטוריה, מהמסורת ומהמורשת היהודית שראוי שיופיעו בתבליט, ולהסביר מדוע בחרו באירועים אלו.

בדיון הכיתתי כדאי לאסוף את הרעיונות מקבוצות התלמידים ולשמוע את ההסברים להם. **הצעה לפעילות:** אפשר להכין מנורה כיתתית (לשרטט מנורה גדולה על הלוח או להכין מנורה גדולה מבריסטול) ולבקש מהתלמידים לבחור אלמנטים שלדעתם חשוב שיופיעו בה (הם יכולים לכתוב אותם על הלוח או להכין תמונות ולדבוק על המנורה מבריסטול, ולאחר סיום המשימה אפשר לתלות את המנורה על הקיר).

לסיכום נושא זה כדאי להראות לתלמידים את תרשימי האנדרטה והאירועים המופיעים עליה, לבדוק מה מהרעיונות שהתלמידים העלו אכן מופיע, ולדון יחד בחלק מהמוטיבים המופיעים עליה. הנה **תרשימי האנדרטה**.

כמה דגשים:

- על האנדרטה מופיעים אירועים מההיסטוריה הקרובה והרחוקה של עם ישראל.
- מופיעים אישים, אירועים היסטוריים וכן מוטיבים חשובים בדת ובמסורת היהודית.
- אפשר להראות שמופיעה השורה 'על נהרות בבל' שעסקנו בה ביחידה 1 בשער 'בארץ אהבתי' (עמ' 118) וכן בנאומו של בן-גוריון המופיע ביחידה 2 בפרק זה (עמ' 201). כך מודגשת שוב חשיבות המוטיב הזה במסורת היהודית.

עניין נוסף בו נעסוק ביחידה זו (מיד לאחר משימה ג', עמ' 215 למטה) הוא בית המשפט העליון – מוסד שלטוני חשוב הממוקם לא רחוק מהכנסת. קראו את קטע המידע בתיבה הירוקה בתחתית עמ' 215. את **משימה ד'** (עמ' 216-217) כדאי לבצע כמשימה אישית או בזוגות. הדגש במשימה הוא על האופן שחזותו של בית המשפט העליון משקפת ומבטאת את ערכיו.

- **הכניסות לאולמות המשפט בנויות בצורת שערים** – בתקופת המקרא ישבו השופטים בשערי העיר. שערי העיר היו מקומות מרכזיים מאוד ואנשים רבים הסתובבו באזור השערים. העובדה שהשופטים ישבו שם מעידה על חשיבותם בעיני תושבי העיר. גם בית המשפט העליון ממוקם לא רחוק מהכניסה לעיר ירושלים, על גבעה במקום מרכזי. כאן אנו רואים שוב את הרצון ליצור המשכיות של מסורות קדומות וזיקה להווה במדינת ישראל, ולבטא אמירה על חשיבותו ומרכזיותו של בית המשפט, ובאמצעותה על חשיבותו של הצדק בחברה הישראלית ובמדינת ישראל.
- **המבואה – קיר אבנים ירושלמיות הניצב מול קיר לבן בסגנון בן-ימינו** – הקיר, חומת אבנים, מזכיר את הכותל ואת חומות העיר העתיקה. אלה המראות המזוהים יותר מכל דבר אחר עם העיר ירושלים. שילוב החדש והישן מדגיש שוב את שאיפתם של מתכנני הבניין לבטא את הקשר להיסטוריה של העם, את המשכיות ואת התפיסה שמדינת ישראל היא המשך של מסורת יהודית ארוכת שנים. ירושלים מגלמת שילוב של היסטוריה ארוכת שנים וחיים מודרניים שוקקים.
- **פסיפס זוג אריות** – האריה הוא סמלה של ממלכת יהודה, בשטחה שוכנת העיר ירושלים. בעבר נבחר האריה לסמל את יהודה וירושלים כי הוא נחשב למלך החיות, כמו שירושלים נחשבת ל'מלכה' במסורת היהודית. האריה מסמל יותר מכל עוצמה וכוח, ולכן הוא נבחר גם להופיע בסמל ירושלים כיום ובכך לבטא את חשיבותה של ירושלים ואת עוצמתה. רכיבים נוספים בסמל הם ענפי הזית כפי שהם מופיעים בסמל המדינה (בנושא ענפי הזית עסקנו בעמ' 158-160 ביחידה 2 בשער זה). ברקע הסמל מופיעה חומת אבנים, שמסמלת, כאמור, את בניית האבן המסורתית בירושלים ואת הכותל.

לסיכום חלק זה קראו את המידע בתיבה הירוקה בתחתית עמ' 217 המסביר על קריית הלאום, הגבעה בקרבת הכניסה לירושלים שבה מרוכזים המוסדות השלטוניים של מדינת ישראל – הכנסת, משרדי הממשלה ובית המשפט העליון. לאחר מכן השלימו את **משימה ה'** (עמ' 218). עם קום המדינה היה חשוב במיוחד לקבוע שהמוסדות השלטוניים יהיו בירושלים. זו הייתה אמירה על מעמדה של ירושלים והכרזה כי זו העיר המרכזית והחשובה מבחינת מדינת ישראל, היא בירתה.

2. זיכרון והנצחה בירושלים (עמ' 218-219)

הר הרצל – אתר ההנצחה המרכזי בירושלים

הילדים בסיפור 'עפים' ומגיעים להר הרצל, ועמם אנו עוברים לחלק השני ביחידה, העוסק באתרי הזיכרון וההנצחה בירושלים. קראו את המידע בתיבה הירוקה בעמ' 218 המפרט את אתרי הזיכרון בהר הרצל ואת טקסי הזיכרון הנערכים בו.

כדאי לוודא שכל התלמידים מבינים את משמעות המילה הנצחה: שימור הקיים, שימור העבר, הקמת זכר לעולם, השארת זכר לתמיד.

לאחר מכן ענו על השאלות ב**משימה ו'** (עמ' 219). לזיכרון ולהנצחה יש חשיבות בכל חברה ומדינה, באמצעות זיכרון המתים והנצחתם אנו, החיים, מוקירים ומעריכים אותם, את פועלם ואת מעשיהם. זוהי חובה שמוטלת עלינו, בין שמדובר בחיילים, מנהיגים, אנשי רוח, הוגים או קבוצות אחרות בחברה שאנו מעריכים ורוצים לזכור. לכן חשוב שאתרי הזיכרון וההנצחה המרכזיים והממלכתיים במדינה יהיו בעיר הבירה, בעיר הסמלית והייצוגית של המדינה.

אפשר לקרוא או לכתוב על הלוח את דבריו של פרופ' בן-ציון דינור ולדון בהם:

"כוח האומה הוא בזיכרונה – זה מותר האדם. ואם אנו רוצים לחיות, ואם אנו רוצים ושואפים לצוות את החיים לבנינו, אם אנו מאמינים שהוטל עלינו צו לסלול דרך אל העתיד, הרי עלינו ראשית כל לא לשכוח ולרשום."

את שאלה 2 במשימה ו' כדאי להנחות לבצע באופן אישי, על כל אחד לבחור אנדרטה או חלק מסוים באתר ההנצחה בהר הרצל ולכתוב עליו סיכום קצר. כדי להקל על ביצוע המשימה אפשר לתת כמה מושגי מפתח לחיפוש:

'חלקת גדולי האומה'

'בית הקברות הצבאי בהר הרצל'

'אתרי זיכרון והנצחה ביד ושם'

לסיכום אפשר לערוך דיון קצר ובו כמה דוגמאות שבהן עסקו התלמידים. ניתן להרחיב על הנושא באמצעות דף העבודה המצורף בעמ' הבא.

מקורות נוספים בנושא:

[עוד על חשיבותה של ההנצחה באתר משרד הביטחון](#)

[פירוט של האנדרטאות בהר הרצל](#)

[אישים הקבורים בחלקת גדולי האומה](#)

- את **משימת הסיכום** (עמ' 219 למטה) כדאי לתת כמשימת הערכה מסכמת לנושא 'ירושלים כסמל' ו'ירושלים בירת ישראל'.
- אם מתוכנן במהלך השנה טיול לירושלים, כדאי ללמד את היחידות העוסקות בירושלים לקראת הטיול.

הכירו עוד אתר בירושלים

פגשנו עכשיו מספר אתרים מרכזיים שמוקמו דווקא בעיר הבירה. אך בירושלים יש עוד אתרים רבים כאלה!

- חפשו באינטרנט או שאלו אחרים: בחרו מקום נוסף בירושלים, עליו לא למדתם, וכתבו עליו. היעזרו בפרטים המוזכרים ב"תעודת הזהות" שבהמשך הדף. הצעות לאתרים: בית ראש הממשלה, מוזיאון ישראל, האוניברסיטה העברית, בנק ישראל

תעודת זהות

שם האתר:

.....

- ❖ אתרים אליהם הוא סמוך:
- ❖ תפקידו:
- ❖ מידע על מבנה האתר:
-
-
- ❖ מידע מעניין או מפתיע על אתר זה:
-

הדביקו כאן תמונה